

FORMAREA INTELECTUALITĂȚII DIN SEBEȘ ÎN EPOCA MODERNĂ. STUDENȚII DIN SEBEȘ LA UNIVERSITĂȚI EUROPENE ÎNTRE ANII 1700 și 1849

Răzvan Mihai NEAGU*

The Constitution of the Intelligentsia from Sebeș in the Modern Epoch: Students from Sebeș at European Universities between 1700 and 1849

Abstract. *This study follows an older approach of ours which presented the students from Sebeș in the Middle Ages and in the Pre-modern epoch. The chronological boundaries of this study range from 1700 to 1848. These years were chosen because they mark major events in the history of Transylvania: the official joining of Transylvania to the Habsburg Empire and the Revolution of 1848. The university registry books from this period record 57 students from Sebeș.*

Keywords: *Sebeș, university, Europe, Transylvania, Vienna.*

Cuvinte-cheie: *Sebeș, universitate, Europa, Transilvania, Viena.*

Preliminarii. Scurtă schiță istorică a Sebeșului între anii 1700 și 1849

Acest studiu vine în continuarea mai vechilor noastre preocupări legate de investigarea tinerilor născuți la Sebeș, care au studiat și s-au format din punct de vedere intelectual în mari centre europene¹. Prezenta lucrare se concentrează asupra epocii moderne și este jalonată de două momente de maximă importanță pentru istoria Transilvaniei: intrarea oficială în componența Imperiului Habsburgic, în urma prevederilor tratatului de pace de la Karlowitz (26 ianuarie 1699), și sfârșitul Revoluției de la 1848-1849. Ambele evenimente au avut consecințe pe multiple planuri, inclusiv din punctul de vedere al frecventării marilor centre universitare europene de către tinerii sebeșeni. Intrarea Transilvaniei în componența Imperiului Habsburgic a fost un proces dificil și complicat. La nivel local, noile autorități imperiale au avut de rezolvat opoziția lui Francisc Rákóczy al II-lea, conducătorul revoltei curuților împotriva dominației străine (1703-1711). În acest interval de timp, orașul Sebeș a fost atacat și incendiat de curuți în 1703 și 1707. O parte a zidurilor orașului a fost distrusă. În anul 1708, orașul a fost cucerit de trupele curuților conduse de generalul Sándor Károly². Ulterior, după pacea de la Satu Mare (1711), Sebeșul a fost refăcut, mai ales în deceniul al IV-lea al secolului al XVIII-lea, iar un rol important în această acțiune l-a avut inginerul de geniu Konrad von Weiss, care a participat la lucrările de fortificare de la Alba Iulia. În anii 1738 și 1739 orașul a fost afectat de o epidemie de ciumă.

* Colegiul Tehnic Turda, România; e-mail: neagumihai20@yahoo.com.

¹ Neagu 2015a, p. 315-329; Neagu 2016, p. 253-265.

² Anghel 2011, p. 157.

Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis, 10, 2018, p. 155-200.

Pe parcursul secolului al XVIII-lea, Sebeșul a avut cele mai bune perspective de dezvoltare și modernizare, dacă ne gândim numai la faptul că orașul era reședința scaunului săsesc omonim, în jurul căruia gravitau alte 10 localități mai mici, limitrofe (Câlnic, Deal, Lancrăm, Loman, Petrești, Pianu de Jos, Pianu de Sus, Răchita, Răhău și Strungari)³. Din punct de vedere administrativ, în secolul al XVIII-lea orașul era împărțit în 4 cartiere (*quartale*): *Jacobi, Siculorum, Petri și Rosarum*.

Sub aspect demografic, în perioada analizată de noi, Sebeșul prezintă aspecte interesante, care merită amintite. Astfel, în 1703 Sebeșul avea 1933 de locuitori, inclusiv suburbiile, unde locuiau mai mult români⁴. Spre mijlocul și în a doua jumătate a veacului, din cauza deficitului demografic, magistratul orașului decide atragerea de coloniști, prin acordarea de privilegii economice. Astfel, în 1749 s-au stabilit la Sebeș 583 de coloniști germani din Baden-Durlach, iar în 1770 s-au așezat alte 176 de persoane ce proveneau din Hanau⁵. Dacă ne referim la cifrele demografice, literatura istorică dedicată Sebeșului arată fluctuația populației orașului între sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Astfel, dacă la 1783 erau consemnați 4040 locuitori⁶, în 1830 erau recenzați 3000 locuitori. După această ultimă consemnare numărul sebeșenilor a crescut continuu: în 1840 erau 4200 locuitori, iar în 1846 erau 4800⁷.

Conscripția fiscală a Transilvaniei efectuată din porunca autorităților vieneze la o jumătate de secol după intrarea provinciei în Imperiul Habsburgic (1750) descria orașul Sebeș în următorii termeni:

„Acest oraș este așezat într-un ținut de fertilitate medie. Locuitorii săi se întrețin din meșteșuguri, pe care totuși, din pricina sărăciei, le pot practica doar puțini dintre ei, din ogoare, dar mai mult din cultura viilor. Ei obișnuiesc să-și desfacă produsele meșteșugărești în locurile de târg, iar cele agricole în Alba Iulia, la o milă distanță de aici. Teritoriul deține trei părți de hotar, care sunt arate cu șase animale de jug și se gunoiesc obișnuit la fiecare trei ani o dată”⁸.

Datele oficiale mai consemnează că mustul „produs de viile din acest teritoriu, de calitate mediocră, se vinde, tot într-un an de fertilitate mijlocie, cu 18 creițari”. Se mai precizează că: „Pășuni și păduri există suficiente”, iar

„[...] orașul mai deține, ca pământ comun, atât fânețe de circa 80 de care, utilizate pentru necesitățile publice, cât și ogoare în fiecare parte de hotar, de

³ Pop *et alii* 2008, p. 25.

⁴ Anghel *et alii* 2014, p. 15.

⁵ *Ibidem*, p. 18; Raica 2002, p. 161.

⁶ Anghel 2011, p. 160.

⁷ Anghel *et alii* 2014, p. 20.

⁸ Gyémánt *et alii* 2009, p. 2346.

circa 100 de cubuli, care sunt cultivate atât de localnici, cât și de străini, în schimbul prestării dijmelor”⁹.

În 27-28 mai 1773 Sebeșul a primit un oaspete ilustru, pe împăratul Iosif al II-lea, la acea dată coregent al mamei sale, Maria Tereza, aflat într-o vizită în Transilvania. Monarhul a fost primit de judele regal al Scaunului Sebeș, Andreas Welter, despre care afirma că „e un om de spirit, fin și capabil de altceva”. Referitor la oraș, Iosif al II-lea observă că era un centru săsesc închis, cu coloniști din Austria și Carintia, iar locuitorii se îndeletnicesc cu viticultura, creșterea vitelor și cărăușia sării. Despre Scaunul Sebeș ilustrul oaspete afirma că este cel mai mic dintre scaunele săsești, unde nu mai există robote. Observator fin al situației pe de teren, Iosif al II-lea face și scurte considerații despre românii din acest scaun, despre care afirmă că se pot deplasa liberi, pot vinde vii, dar nu și pământ. Monarhul mai constată remunerația slabă a cărăușilor de sare, existența unui perceptor care colectează dările, repartizarea dijmelor între preoți și magazia orașului, faptul că fiecare sat are moară și cârciumă proprie și afirmă că taxele din acest scaun aduc între 14000 și 15000 florini. Referitor la situația socială din proximitatea Scaunului Sebeș, Iosif al II-lea observă faptul că sătenii din Cut au vrut să plece toți în Țara Românească¹⁰.

În anul 1782 călătorul Johann Lehmann (Christopher Seipp), directorul unei trupe de teatru din Bratislava, ajuns în Transilvania descria și orașul Sebeș, datele sale având o importanță deosebită deoarece surprind statutul burgului săsesc și aspecte etnice:

„Sebeșul, un oraș liber regesc, și-a luat numele de la pârâul Sebeș, care solid îndiguit curge limpede de-a lungul său. Între zidurile cetății nu sunt mai mult de 200 de case. Orașul e curat săsesc. Sunt în el franciscani. Mahalalele sunt locuite de români, două din străzile sale de sași, altele de badenezzi (?), emigrați din cauza religiei”¹¹.

Călătorul a fost cazat la hanul orașenesc „La Mielul Alb” și atestă prezența în oraș a unei prăvălii armenești.

Cu ocazia unei alte vizite în Transilvania din 1790, reîntorcându-se acasă la Bratislava, călătorul amintit a trecut din nou prin Sebeș, fiind entuziasmat de ce a găsit în burgul săsesc. Din nou autorul surprinde statutul juridic al localității, progresul înregistrat, activitățile comerciale, dar și aspecte gastronomice:

„Sebeșul mai era încă la începutul domniei lui Iosif al II-lea oraș săsesc. Apoi i s-a luat, curând, privilegiul de oraș, fiind coborât la rangul de târg. De la începerea domniei lui Leopold, târgul a devenit din nou oraș. Drumul până la

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Bozac, Pavel 2006, p. 533-534.

¹¹ *Călători străini* 2000, p. 576.

el a fost mult îmbunătățit. Un argintar din Königsberg are aici o industrie foarte frumoasă. Turnătoria de clopote lucrează pentru Transilvania întreagă. Aici se află un birt remarcabil. Poți găsi în el nu mai puțin de șase feluri de mâncare. Oricât de flămând ai fi și oricât de tare ai stărui să ți se aducă măcar ce este gata, trebuie să aștepți până pot fi servite toate cele șase feluri de mâncare”¹².

În 1808 călătorul armean Minas Băjășkian a trecut și prin Sebeș observând că:

„Este oraș liber împărătesc, <așezat> pe malul râului Sebeș întemeiat în 1150 și reședință a regiunii. Locuitorii sunt sași, după cum și câțiva armeni, care se îndeletnicesc cu negoțul neavând însă biserică proprie”¹³.

Irlandezul Robert Walsh trecând prin Sebeș în anul 1824 a scris următoarele impresii:

„Orașul Sebeșul Săsesc, numit pe latinește « Zabetesus » era cea mai însemnată și mai mare colonie a sașilor și cuprinde cam 15.000 de locuitori. Este așezat pe un șes într-o vale adâncă și întărit cu ziduri care nu au fost niciodată puternice ... Pare un loc destul de posomorât deși înfrumusețat cu câteva clădiri frumoase”¹⁴.

La 1835, călătorul Adolf Schmidl observa procesul de modernizare prin care trecea Sebeșul în prima jumătate a secolului al XIX:

„Este înconjurat cu ziduri, are două porți și numără, împreună cu cele două suburbii ale sale 700 de case și 4.300 de locuitori sași (germani) și români care se îndeletnicesc în primul rând cu viticultura și plugăria. [...] Piața este foarte spațioasă. Străzile sunt bine luminate [...]”¹⁵.

Un moment important din evoluția Sebeșului în perioada analizată, care a pus orașul pe harta culturală a Transilvaniei, a avut loc la 4 iunie 1846, când orașul a găzduit adunarea anuală a Asociației pentru Cultura Transilvană (*Verein für siebenbürgische Landeskunde*), la care au participat personalități, precum Stephan Ludwig Roth, Johann Lukas Hedwig și Theodor Fabini¹⁶. Această adunare prezintă o importanță aparte deoarece în cadrul ei compozitorul Johann Lukas Hedwig a prezentat pentru prima dată cântecul *Siebenbürgen, Land des Segens* (Transilvania, țară a binecuvântării), adevărat imn al regiunii, compus de acesta pe versurile lui Leopold Maximilian Moltke¹⁷.

¹² *Ibidem*, p. 617.

¹³ *Călători străini* 2004, p. 465.

¹⁴ *Călători străini* 2005, p. 130.

¹⁵ *Călători străini* 2006, p. 258-259.

¹⁶ Dacă personalitatea pastorului evanghelic Stephan Ludwig Roth este cunoscută, precizăm că Johann Lukas Hedwig (1802-1849) a fost un important compozitor sas, iar Theodor Fabini (1827-1849) a fost autor al manifestului antiunionist al sașilor din timpul Revoluției de la 1848-1849 și întemeietor al Uniunii Tineretului Săsesc (Cosma 2009, p. 86, 145-147, 283).

¹⁷ Cosma 2009, p. 145-146.

Contextul general al epocii

Statutul Transilvaniei în cadrul Imperiului Habsburgic fusese stabilit deja în anul 1691, prin Diploma Leopoldină, care conserva vechea legislație medievală bazată pe sistemul celor trei națiuni privilegiate (nobili, sașii și secuii) și patru confesiuni recepte (catolică, reformată, unitariană și evanghelic-luterană). Preluarea Transilvaniei de către Imperiul Habsburgic a însemnat și asumarea poverii unui învățământ local destul de slab dezvoltat, care funcționa pe baza tradiției secolelor anterioare. Acest fapt a determinat amânarea pentru moment a impunerii unei politici educaționale coerente. Biserica a rămas în continuare instituția care coordona învățământul din Transilvania. Au existat și inițiative în direcția modernizării. În cazul sașilor se remarcă sinodul luteran din 1722, în care s-a constatat starea precară a școlilor săsești¹⁸, luându-se decizia ca toți copiii atât din mediul urban, cât și cei din cel rural să meargă la școală pentru a învăța să scrie, să citească, precum și să studieze catehismul¹⁹.

Teologul și pedagogul brașovean Marcus Fronius propunea la începutul secolului al XVIII-lea o reformă a învățământului, dar care trebuia să țină cont de tradiția locală, considerând că aceasta trebuie să fie: „o împletire fericită între tradiția pozitivă a școlii săsești cu ideile fertile ale lui Comenius și cu cele ale pietismului”²⁰.

O importantă modificare în sistemul de învățământ din Transilvania s-a produs în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, odată cu intervenția energetică a statului habsburgic în domeniul educațional. Intenția acestei politici a fost de a crea un cetățean loial imperiului și dinastiei, productiv economic, capabil la nevoie să-și apere țara, dar mai ales bun plătitor de taxe și impozite. Principiul care stătea la temelie al politicii educaționale a statului austriac a fost unul european, specific Epocii Luminilor, care valoriza forța instruirii școlare. Statul austriac a aplicat acest principiu, uneori cu duritate și mijloace severe, cu mare intensitate, dar și cu rezultate remarcabile. Toate aceste evoluții au transformat educația într-o problemă de stat. Din acest punct de vedere se remarcă efortul de codificare al învățământului din Imperiul Habsburgic, specific epocilor tereziană și iosefină. Educația devine o problemă fundamentală, iar modernizarea ei este parte componentă a programului reformativ terezian și iosefin. Sub impactul curentului pietist, dezvoltat la Universitatea din Halle, ajuns și pe meleagurile Transilvaniei, s-a generalizat instruirea în limba germană, precum și educația primară pentru ambele sexe. În orașele săsești din Transilvania au apărut „clase germane” destinate

¹⁸ Câmpeanu 1999, p. 28.

¹⁹ Pop *et alii* 2008, p. 180.

²⁰ *Ibidem*, p. 179.

pregătirii elevilor, care nu doreau să urmeze învățământul superior. O *schola germanica* este atestată la Sebeș în anul 1724²¹.

În legătură cu națiunea săsească, un moment important în evoluția acesteia a fost crearea Consistoriului Superior al Bisericii Evanghelice de la Sibiu, în anul 1753, care a avut prerogative în domeniul educațional²². Între 1757 și 1762 această instituție a traversat o perioadă de inactivitate, dar ulterior funcționarea sa a fost constantă. În primii ani de domnie ai lui Iosif al II-lea (1780-1781), activitatea consistoriului a fost restructurată prin crearea unui *Consistorium Evangeliorum Publicum*, care avea filiale în fiecare scaun și district săsesc. În perioada iosefină, competențele consistoriului au fost reduse, dar atribuțiile sale au fost restaurate după moartea împăratului-reformator. Cel mai important aspect de care s-a ocupat consistoriul a fost coordonarea școlilor de pe Pământul Crăiesc, precum și lupta pentru dreptul sașilor de a primi o educație superioară într-o universitate europeană²³.

Din ordinul împărătesei Maria Tereza, în anul 1763 a fost efectuată o conscripție a școlilor săsești din Transilvania, care a consemnat existența a cinci gimnazii (la Sibiu, Brașov, Mediaș, Sighișoara și Bistrița), 16 școli medii, 236 de școli primare, care deserveau 125000 de persoane²⁴.

Statul habsburgic a promovat ideile Contrareformei într-o Transilvanie devenită mozaic confesional. Această tendință a fost vizibilă și în cazul națiunii săsești, în marea ei majoritate de confesiune evanghelic-luterană. În urma Reformei, clericii și profesorii sași din Transilvania au studiat mai ales la universitățile protestante din spațiul german, fapt care a deranjat noile autorități imperiale. În anul 1764 un decret a interzis frecventarea universităților străine, însă după protestul energic al bisericilor evanghelică și reformată această opreliște a fost ridicată, permițându-le celor care doreau să devină clerici să studieze la universități străine²⁵.

În anul 1777 a fost emis *Ratio Educationis*, unul dintre documentele fundamentale în domeniul învățământului din Ungaria, prin care acesta a fost subordonat statului.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea s-a ridicat problema înființării unei universități în Transilvania. Unul dintre susținătorii acestui proiect a fost guvernatorul Samuel von Brukenthal (1774-1775; 1776-1787). El a dorit înființarea unei universități în Transilvania, însă acest deziderat nu s-a putut realiza din cauza opoziției episcopiei catolice, care își vedea

²¹ König 2001, p. 105.

²² Țigău 2012, p. 96.

²³ *Ibidem*.

²⁴ König 2001, p. 106.

²⁵ *Ibidem*, p. 107.

amenințate pozițiile de o virtuală instituție de învățământ superior evanghelic-luterană.

Programul reformator iosefin a lovit puternic în interesele națiunii săsești. Iosif al II-lea a introdus în 1781 concivilitatea pe Pământul Crăiesc, care anula dreptul exclusiv de cetățenie al sașilor. În domeniul educațional, tot în 1781, a fost introdusă *Norma regia pro scholis magni Principatus Transilvaniae*, act legislativ prin care educația era transferată în competența Guberniului și a Comisiei de Studii (*Comissio rei Litterariae*). Sașii au respins categoric prevederile acestui document, care în viziunea lor le știrbea autonomia educațională. Privilegiile națiunii săsești, consfințite de Diploma Leopoldină din 1691, au fost anulate în anul 1784, când Iosif al II-lea a desființat regimul stărilor, fapt care a dus implicit și la dizolvarea națiunii săsești și a Universității Săsești. Cu toate că pe patul de moarte Iosif II și-a retras majoritatea reformelor, acestea au avut impact negativ la nivelul evoluției sistemului de educație săsesc din Transilvania.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea s-a produs o dispută între tendințele centralizatoare și uniformizatoare în domeniul educațional promovate de statul habsburgic și viziunea sașilor despre organizarea învățământului bazată pe tradiție și autonomie. În acest sens, dacă ne referim la cariera ulterioară a studenților din Sebeș, deși perspectiva clericală, reminiscență a unei mentalități medievale, este destul de pregnantă, totuși se constată și abordarea unor noi orizonturi de afirmare. Studenții sebeșeni încep să-și dorească să devină medici, farmaciști, ingineri, militari sau artiști, sperând ca astfel să reușească să-și amelioreze condiția socială, dar și să se afirme prin competență.

În istoria comunității săsești din Transilvania, primele trei decenii ale secolului al XIX-lea au rămas cunoscute ca „anii liniștiți”. Perioada a fost marcată de restaurarea privilegiilor anulate de reformele iosefine. Pe de altă parte, statul austriac a continuat politica de intruziune și de controlare a sistemului bisericesc și educațional al sașilor. Dacă în anul 1795 autoritățile au interzis frecventarea universităților străine de către tinerii din Imperiul Habsburgic, în anul 1802 s-a revenit asupra acestei măsuri, fiind permis accesul tinerilor la universitățile din Göttingen, Leipzig, Tübingen și Wittenberg.

În anul 1807 curtea vieneză a emis *Die allerhöchst begnehmigte Vorschrift für die Konsistorien der Augsburger Konfessionsverwandten in Siebenbürgen* (Preaînalta instrucțiune aprobată pentru consistoriile credincioșilor de confesiune augustană din Transilvania), act care stipula clar că împăratul (de confesiune romano-catolică), în calitate sa de suveran, este *supremum arbitrum* în cadrul Bisericii Evanghelice-Luterane din Transilvania²⁶. Referitor la educație,

²⁶ Brusanowski 2007, p. 197-198.

conform documentului citat, Consistoriul săsesc de la Sibiu avea dreptul de a-i examina pe tinerii care au absolvit un gimnaziu, precum și pe cei reveniți de la studii din străinătate. Acest document a rămas în vigoare până în anul 1848. După sfârșitul războaielor napoleoniene, în anul 1819, după Convenția de la Karlovy Vary, toți cei aflați la studii în străinătate, au fost nevoiți să revină în interiorul Imperiului Habsburgic²⁷.

Pe de altă parte, în prima jumătate a secolului al XIX-lea se consemnează noi pași în evoluția învățământului săsesc din Transilvania. În acest sens se remarcă superintendentul Daniel Georg Neugeboren, fost paroh al Sebeșului, care, în 1821, a elaborat *Vorschlag zu besserer Einrichtung der sächsischen Dorfschulen* (Propunere pentru o mai bună organizare a școlilor săsești). Acest plan avea în vedere pregătirea în gimnaziile săsești a învățătorilor, a personalului clerical, a funcționarilor inferiori, dar stăruia și asupra pregătirii generale și tehnice într-o „școală cetățenească”, care să-i formeze pe viitorii oameni de afaceri, artiști, meseriași, diverși învățați, clerici și laici²⁸. Un rol important în dezvoltarea învățământului săsesc din Transilvania l-a avut Stephan Ludwig Roth, rectorul Gimnaziului din Mediaș, care, la rândul său, a avut un plan pentru îmbunătățirea acestuia. Astfel, în 1822 el a lansat *An der Edelsinn und die Menschenfreundlichkeit der sächsischen Nation in Siebenbürgen* (Apel către spiritul nobil și umanitar al națiunii săsești din Transilvania), în care Roth milita pentru înființarea unor școli pedagogice care urmau să formeze învățători pentru mediul rural. În 1832, Stephan Ludwig Roth a propus un nou *Plan zur Errichtung einer Bürgerschule außer Zusammenhang mit dem Gymnasium* (Plan pentru înființarea unei școli cetățenești, în afara legăturii cu gimnaziul)²⁹. Ideile lui Neugeboren și ale lui Roth nu s-au bucurat însă de apreciere în epoca respectivă.

După „anii liniștiți” de la începutul secolului al XIX-lea a urmat o fază de avânt în evoluția societății săsești, care corespunde deceniilor patru și cinci ale aceluiași veac. Una dintre marile realizări în domeniul educațional a fost deschiderea Academiei de Drept de la Sibiu, în anul 1844, pe baza unui plan formulat încă din 1838 de Consistoriul Bisericii Evanghelice³⁰. Deși a avut o existență efemeră, această instituție a jucat un rol important pentru națiunea săsească. Perioada a fost caracterizată de lupta sașilor pentru apărarea limbii germane. Învățământul săsesc din această perioadă capătă o componentă practică prin înființarea unor școli specializate cu finanțare privată. Astfel, în 1832 Societatea comercială cezaro-crăiască din Sibiu fondează o școală de ucenici, iar în 1842 Societatea comercială cetățenească a orașului regal liber

²⁷ König 2001, p. 109.

²⁸ Pop *et alii* 2008, p. 180.

²⁹ *Ibidem*, p. 181.

³⁰ König 2001, p. 111.

Brașov crea o școală comercială. Casele generale de păstrare de la Brașov (1835) și Sibiu (1841) au contribuit la susținerea unor școli. Între 1840 și 1842 s-a înființat Asociația de Studii Transilvane, care i-a influențat pe sași. În deceniul patru al secolului al XIX-lea s-au creat la Sibiu și Brașov primele „școli cetățenești”, despre care vorbea în 1821 Daniel Georg Neugeboren, destinate educării burgheziei orășenești³¹. În preajma Revoluției de la 1848-1849, societatea săsească din Transilvania era angajată într-o luptă pentru menținerea autonomiei politice, pentru limbă, etnie și afirmare economică, iar armele folosite erau exclusiv intelectuale, astfel că problematica educației a devenit o chestiune-cheie³².

Numărul studenților sebeșeni

În perioada 1700-1849 un număr de 57 de studenți originari din Sebeș au învățat la universități și școli superioare din Europa și Ungaria. Comparativ cu perioada anterioară analizată de noi (1520-1700), care cuprinde cu precădere epoca Principatului, când au fost repertoriați abia 16 studenți, în epoca supusă atenției prezentului studiu (1700-1849) numărul acestora a crescut considerabil. Acest fapt are mai multe explicații. În primul rând considerăm că îmbunătățirea situației generale a Transilvaniei, în cadrul Imperiului Habsburgic, este un factor esențial al acestui proces. În general, în această epocă, Transilvania a fost scutită de confruntări militare majore. De asemenea, atacurile de jaf ale turcilor și tătarilor s-au redus considerabil și chiar au dispărut. Pe de altă parte, în epoca analizată, Imperiul Habsburgic a devenit una dintre puterile Europei, care a reușit să-i scoată pe turcii otomani din Europa Centrală, recucerind Ungaria și părți ale vestului Peninsulei Balcanice. Acest fapt a deschis studenților transilvăneni drumul spre universitățile austriece sau spre cele din spațiul german. Un alt factor semnificativ care trebuie luat în considerare este climatul cultural al acestei perioade, marcat de răspândirea curentului iluminist european, care punea un mare accent pe educație și studiu. Nu trebuie ignorate nici mentalitățile epocii, potrivit cărora pregătirea într-o universitate putea să deschidă drumul unei ascensiuni sociale și profesionale remarcabile.

Comparând numărul studenților din Sebeș cu cel al tinerilor studioși din alte orașe ale Transilvaniei, ajungem la concluzii interesante, care ne permit o imagine de ansamblu asupra fenomenului frecventării universităților europene. Am ales spre comparație Mediașul și Turda. Referitor la prima localitate, remarcăm faptul că Sebeșul nu putea concura cu un centru săsesc de importanța Mediașului, care între 1700 și 1849 a avut un număr de 244 de

³¹ *Ibidem*, p. 113.

³² *Ibidem*, p. 114.

studenți la universitățile europene și ungare³³. Pe de altă parte, dacă raportăm numărul studenților din Sebeș la cel din Turda, în aceeași perioadă, constatăm că acesta este oarecum apropiat. Astfel, între 1700 și 1849, orașul de pe Arieș a dat 47 de studenți universităților europene și ungare ale vremii³⁴. Așadar, în perioada analizată, din punct de vedere al numărului de studenți, Sebeșul nu se situa printre marile orașe săsești din Transilvania, precum Mediașul, fiind poziționat în categoria burgurilor mijlocii, așa cum era și Turda.

Universitățile urmate și specializările studiate de studenții din Sebeș. Fenomenul *peregrinatio academica*

Cea mai populară instituție de învățământ superior în preferințele de studiu ale tinerilor din Sebeș, în intervalul supus analizei, a fost Universitatea din Viena (*Alma Mater Rudolphina*). Din cei 57 de studenți sebeșeni, 29 au studiat acolo. Această situație contrastează puternic cu cea din perioada anterioară analizată de noi, când între anii 1520 și 1700 s-au consemnat abia doi studenți sebeșeni la această universitate (în anii 1521 și 1652). Cauza acestui dezinteres rezidă și în faptul că, din 1623, ordinul iezuit a preluat controlul universității cu acordul împăratului Ferdinand al II-lea, în contextul în care tinerii sebeșeni erau în marea lor parte luterani. În opinia noastră, revenirea studenților din Sebeș la Universitatea din Viena se datorează în primul rând intrării Transilvaniei în componența Imperiului Habsburgic. Astfel, Viena, capitala imperiului, a exercitat asupra populației studențești o mare atracție, care s-a făcut vizibilă și la tinerii din Sebeș. Pe de altă parte, învățământul superior vienez are o puternică tradiție care coboară până în Evul Mediu. Universitatea vieneză era recunoscută la nivel european pentru calitatea cursurilor propuse. Nu trebuie ignorat nici faptul că împărăteasa Maria Tereza a sustras instituția de învățământ superior de sub controlul iezuiților, așezând-o sub cel al statului.

A doua universitate preferată de tinerii din Sebeș a fost cea din Jena (*Universitas Litterarum Jenensis*), unde au învățat 13 studenți. Aceasta a fost creată în anul 1558 de către principele elector al Saxoniei, Johann Frederick I, prietenul și protectorul lui Martin Luther.

La Universitatea din Leipzig (*Alma Mater Lipsiensis*) au studiat șapte sebeșeni. Aceasta este una dintre cele mai vechi universități germane, fiind creată în anul 1409 de principele elector al Saxoniei, Frederick I, în urma tulburărilor apărute la Universitatea din Praga, în legătură cu personalitatea și învățăturile lui Jan Hus.

În Universitatea din Halle s-au format în perioada analizată cinci tineri originari din Sebeș, această instituție de învățământ superior ocupând locul

³³ Țigău 2011, p. 74-80; Țigău 2012, p. 95-103; Țigău 2013, p. 81-90; Țigău 2014, p. 76-83.

³⁴ Neagu 2015b, *passim*.

patru în preferințele tinerilor sebeșeni. Istoria acestei universități este una destul de interesantă. Ea a fost fondată în anul 1694 de principele elector de Brandenburg, Frederick al III-lea, cel care va deveni în anul 1701, primul rege al Prusiei, ca Frederick I. Universitatea din Halle a fost un centru european al pietismului, curent protestatnt, apărut în secolul al XVII-lea, care susținea respectarea riguroasă a practicilor religioase, promovând pietatea. Curentul pietist a avut o contribuție majoră la generalizarea educației în limba germană și a instruirii primare pentru ambele sexe. După finalizarea războaielor napoleoniene, în 1817 Universitatea din Halle a fost unită cu mai vechea Universitate din Wittenberg, creată în 1502, de Frederick al III-lea cel Înțelept, principe elector al Saxoniei.

Universitatea din Berlin (*Universitas Humboldtiana Berolinensis*) a pregătit în perioada studiată patru sebeșeni. A fost creată în anul 1811 de către Wilhelm von Humboldt.

La Universitatea din Pesta trei tineri originari din Sebeș și-au desăvârșit pregătirea intelectuală. Istoria acestei universități începe în anul 1635, când cardinalul Pázmány Péter a pus bazele unei instituții academice la Nagyszombat (azi Trnava, Slovacia), care în scurt timp a devenit cea mai importantă instituție de învățământ superior din spațiul ungar. În anul 1777 această universitate a fost transferată la Buda, iar din 1784 la Pesta.

Universitățile și școlile superioare din Wittenberg, Győr, Helmstadt și Wiener Neustadt au primit fiecare câte un student din Sebeș. Despre Universitatea din Wittenberg am discutat mai sus. În orașul ungar Győr a funcționat între anii 1800 și 1848 o Academie de Drept, frecventată și de un student originar din Sebeș. Între anii 1576 și 1810 în orașul german Helmstedt a funcționat o universitate numită *Academia Julia*, fondată de Julius, duce de Brunswick-Lüneburg, prinț de Wolfenbüttel (1568-1589). În orașul austriac Wiener Neustadt, împărăteasa Maria Tereza a fondat o instituție de învățământ superior destinată pregătirii cadrelor superioare ale armatei imperiale, Academia Militară Tereziană, în care a învățat în perioada analizată de noi un student originar din Sebeș.

Se observă că tinerii sebeșeni au studiat, cel mai adesea, în universități din mediul cultural de expresie germană. De la această regulă fac excepție cei care s-au pregătit la instituții de învățământ din Ungaria (Pesta și Győr). Lipsesc din peisajul frecventării universităților instituțiile academice din alte spații culturale, precum cel italian, cel englez sau cel francez, recunoscute la nivel european pentru calitatea cursurilor oferite. Considerăm că explicația pentru acest aspect rezidă în trei motive: *primo* factorul lingvistic, limba germană vorbită de studenții din Sebeș ca limbă maternă a ușurat comunicarea, învățarea și însușirea cunoștințelor; *secundo* relativa apropiere a universităților (mai ales a celei din Viena) de locul natal; *tertio* aspectul financiar, o călătorie de studii în Peninsula Italică, Franța sau Anglia era cu

siguranță un demers costisitor, fie și numai dacă ne raportăm la depărtarea acestor spații de Sebeș.

Dacă ne referim la fenomenul *peregrinatio academica*, trebuie observat că această practică a fost prezentă și la studenții din Sebeș, dar într-o proporție mai redusă. Astfel, în intervalul analizat, abia 7 din cei 57 de studenți sebeșeni au avut ocazia să studieze în două sau chiar trei universități. Din acest punct de vedere se remarcă tânărul Gebel Georgius/Gebel Georgius Sabeso, care în 1744-1745 a studiat la trei universități, respectiv Halle, Leipzig și Jena³⁵. Ceilalți concitadini ai acestuia au studiat fiecare în câte două centre: Stephanus Birtelius la Leipzig și Halle³⁶; Martinus Conrad la Halle și Jena³⁷; Jakob Hónel la Jena și Viena³⁸; David Krasser la Leipzig și Berlin³⁹; Johannes Lang la Jena și Halle⁴⁰, iar Michael Langius la Jena și Leipzig⁴¹. Se remarcă faptul că fenomenul *peregrinatio academica* la studenții din Sebeș a cuprins în special universități germane, cea de la Viena, fiind prezentă numai într-un singur caz. Numărul redus al sebeșenilor care au avut posibilitatea să studieze în mai multe centre este cauzat de mai mulți factori. În primul rând, distanțele mari reprezentau o problemă de multe ori insurmontabilă în contextul acelei epoci. Un alt factor era reprezentat de pericolele călătoriei, înfruntarea necunoscutului și a neprevăzutului. Cu siguranță aspectul financiar atârna greu într-o astfel de decizie, studiul în două sau mai multe centre universitare presupunând resurse financiare considerabile.

În privința specializărilor urmate de studenții din Sebeș, există date sigure în acest sens pentru 50 din cei 57 de tineri ai perioadei. Restul de șapte sunt pomeniți în registrele matricole publicate, dar nu se menționează facultatea la care au studiat. Ca un reflex al mentalităților Evului Mediu, jumătate dintre ei au studiat teologia. Astfel, din cei 50 studenți pentru care există date, 27 au ales să aprofundeze domeniul științei sacre. Cu toate acestea, există semne ale unei deschideri a studenților sebeșeni spre domenii de studiu noi, considerate moderne în acea epocă. Astfel, aceștia manifestă un interes destul de ridicat pentru medicină și științele conexe acesteia: șase au studiat farmacia, cinci medicina și doi chirurgia. Trei sebeșeni au fost atrași de domeniul artelor frumoase, doi au studiat dreptul, tot doi s-au pregătit în inginerie, iar alți doi au ales cariera armelor. Un singur student s-a pregătit în silvicultură. Chiar dacă au optat pentru pregătirea într-un singur domeniu, unii studenți sebeșeni puteau să urmeze și alte cursuri. Spre exemplu studentul

³⁵ Mokos 1890, p. 55; Szabó, Szögi 1998, p. 184, nr. 1299.

³⁶ Szabó, Szögi 1998, p. 92, nr. 440.

³⁷ Mokos 1890, p. 54; Szabó, Szögi 1998, p. 122, nr. 703.

³⁸ Szögi 2001, p. 338, nr. 6439.

³⁹ Szabó, Szögi 1998, p. 284, nr. 2282; Szögi 2001, p. 76, 380, nr. 173, 7465.

⁴⁰ Mokos 1890, p. 43; Szabó, Szögi 1998, p. 290, nr. 2341.

⁴¹ Szabó, Szögi 1998, p. 292, nr. 2356.

Georg Friederich Marienburg a studiat teologia la Universitatea din Berlin, dar a audiat și cursuri de filologie și geografie⁴².

Studiile anterioare

Înainte de înmatricularea într-o universitate, tinerii sebeșeni își începeau pregătirea în școlile medii din Transilvania. Din păcate, acest aspect este slab documentat la studenții din Sebeș. Totuși, informațiile disponibile permit formarea unei imagini asupra acestei chestiuni, chiar dacă aceasta nu este una exhaustivă. Astfel, abia pentru 16 din cei 57 de studenți sebeșeni există informații clare despre pregătirea lor anterioară. 13 dintre ei și-au finalizat studiile medii la Gimnaziul din Sibiu, doi au absolvit Gimnaziul din Sighișoara, iar altul a terminat Gimnaziul din Mediaș. În opinia noastră, atracția sebeșenilor pentru orașul Sibiu era una firească. Orașul de pe Cibin era în acea vreme capitala națiunii săsești din Transilvania, un oraș comercial modern, dinamic și aflat în plină ascensiune. Pe de altă parte, nu se putea ignora calitatea învățământului de la gimnaziul sibian. Acesta a început să funcționeze cu acest statut din anul 1555, după modelul Gimnaziului din Brașov, înființat de Johannes Honterus în 1544. În procesul instruirii tinerilor din Sebeș și nu numai, la Gimnaziul din Sibiu, un loc important l-au jucat disciplinele religioase, potrivit concepției Universității Săsești, conform căreia școala trebuia să ajute biserica. De asemenea, s-a pus accentul pe însușirea limbilor clasice, greaca și latina, pentru a-i familiariza pe elevi cu textul original al Sfintei Scripturi. Cu scopul de a facilita accesul unor categorii cât mai largi la educație, Gimnaziul din Sibiu a acordat mai multe burse de studiu elevilor nevoiași⁴³. Importanța pregătirii tinerilor sebeșeni în Gimnaziul din Sibiu, și nu numai, a fost una deosebită, mai ales dacă luăm în considerare faptul că acesta era organizat după modelul gimnaziilor din Europa Occidentală. În multe cazuri profesorii din aceste gimnazii erau absolvenți meritorii ai unor universități europene, care, reveniți de la studii în Transilvania, le-au transmis elevilor lor cunoștințele acumulate în mari centre ale culturii și educației.

Învățământul săsesc din Transilvania era recunoscut pentru rigurozitatea și calitatea sa. Ciclul de studii debuta cu două-trei clase elementare și continua cu gimnaziul inferior (*Untergymnasium*), care avea cinci clase (*teutonica, minorum, rudimentistarum, grammatarum, syntaxistarum*). Urma gimnaziul superior (*Obergymnasium*) care cuprindea trei clase (*poesis, rhetorica, logica*). Statutul tinerilor din Sebeș care s-au pregătit înainte de facultate la Sibiu, Sighișoara și Mediaș era unul inferior localnicilor. Astfel, cei din altă localitate intrau în categoria *studiosi togati*, care erau admiși în gimnaziu numai

⁴² Szabó, Szögi 1998, p. 310-311, nr. 2539; Szögi 2001, p. 74, nr. 137.

⁴³ Brusanowski 2007, p. 143.

în urma susținerii unor examene și a plății unei taxe, spre deosebire de localnici incluși în categoria *studiosi chlamidati*⁴⁴.

Condiția socială a studenților din Sebeș

Unul dintre aspectele importante, care influența decizia unui tânăr de a continua studiile într-o universitate, era condiția sa socială, mediul familial din care provenea. Relevanța acestei chestiuni era dată de forța economică a familiei tânărului, care era capabilă să-l susțină la studii într-o universitate europeană. Astfel de informații sunt disponibile și pentru studenții din Sebeș, chiar dacă nu pentru toți. Condiția socială a tinerilor sebeșeni este precizată pentru 33 dintre aceștia. Indiscutabil toți erau oameni liberi și proveneau din familii cu o situație materială bună, care puteau să-și permită efortul financiar presupus de intrarea și studiul într-o universitate. Cei mai mulți dintre tinerii sebeșeni erau fii de preoți (12). Dintre aceștia unul era chiar fiul episcopului luteran al Transilvaniei (superintendent), Daniel Georg Neugeboren, care a condus *Ecclesia Dei Nationis Saxonicae in Transilvania* între 1806 și 1822⁴⁵. El însuși având studii la Universitatea din Leipzig, și-a îndrumat fiul, Johann Ludwig Neugeboren, să studieze teologia protestantă la Viena. În societatea vremii preoții luterani ocupau un loc important, ei fiind considerați cei mai pregătiți din comunitatea lor. Aceștia își îndemnau fiii să studieze într-o universitate, conștienți de importanța unui astfel de demers pentru ascensiunea socială și profesională. Starea socială a tinerilor sebeșeni era una destul de variată, fapt care atestă ocupațiile profesionale existente în burgul sășesc în perioada analizată. Mulți proveneau din burghezia orășenească. Patru dintre studenții sebeșeni erau fii de farmaciști, iar trei erau copii de consilieri locali în magistratul orășenesc. Câte doi dintre studenți proveneau din familii de militar, măcelar și meșteșugar, iar câte unul erau fiu de chirurg, pantofar, notar, brutar, pedagog, perceptor, cantor, respectiv cetățean al Sebeșului. Unul dintre studenți, Anton Jugenitz, era înregistrat în matricola universitară ca *liber baro*⁴⁶.

Confesiunea studenților sebeșeni

Acest aspect nu era întotdeauna menționat în mod explicit în matricolele universitare. Totuși, pe baza condiției familiale, a studiilor urmate, dar și a carierei ulterioare a foștilor studenți, se poate realiza un tablou confesional al studenților din Sebeș, care prezintă, în opinia noastră, o imagine destul de fidelă a acestei chestiuni. Pentru 38 din cei 57 de studenți se poate determina cu o mare precizie confesiunea. Astfel, pornim de la

⁴⁴ Țigău 2012, p. 96.

⁴⁵ Jakubinyi 2010, p. 143.

⁴⁶ Szögi 1994, p. 226, nr. 7123; Szögi 2013, p. 419, nr. 9314.

constatarea că în marea lor majoritate, studenții sebeșeni erau sași de confesiune evanghelic-luterană (33). În această perioadă sunt consemnați și primii români din această zonă cu studii superioare: Ioan Balomiri, Ioan Moga și Petru Moga (toți ortodocși), respectiv, Demeter Eli (de confesiune greco-catolică). Studentul Josephus Baumgarten era romano-catolic.

Vârsta studenților sebeșeni

Acest aspect este surprins pentru 29 dintre tinerii studenți originari din Sebeș. Cel mai tânăr student a fost Karl Neidel, născut la 14 septembrie 1797, care la numai 13 ani intra la Academia Militară de la Wiener Neustadt⁴⁷. De altfel, intrarea în cadrul învățământului superior militar la o vârstă fragedă era o caracteristică a acestui sistem. Cel mai în vârstă student sebeșean din perioada analizată a fost Friedrich Zaltner/Zollner, care a studiat chirurgia la Viena începând din anul 1842, când avea 27 de ani⁴⁸. Analiza vârstei studenților sebeșeni relevă faptul că cei mai mulți intrau la facultate în jurul vârstei de 20 de ani. Astfel, opt dintre ei au 20 de ani. Șase aveau sub 20 de ani, iar cinci aveau 21 de ani la începerea studiilor superioare. Abia patru au peste 22 de ani, în timp ce doi aveau vârsta de 22 de ani. Concluzionând, putem observa că toți sunt persoane la vârsta tinereții, atunci când omul are cea mai mare deschidere și disponibilitate pentru a studia, pentru a călători și pentru a-și face noi prieteni. Pe de altă parte, tinerețea favorizează experiențele noi, cu alte spații de cultură și civilizație, chiar dacă studenții din Sebeș (sașii în general) au marele avantaj al cunoașterii limbii germane, fapt care a înlesnit comunicarea.

Titluri academice dobândite de studenții sebeșeni

Studiile superioare aveau ca țel final obținerea titlurilor academice, care dădeau posibilitatea celui care le dobândise să profeseze, dar și să urce pe scara socială. Din păcate acest fapt este foarte puțin documentat în cazul studenților sebeșeni. Din cei 57 abia pentru opt avem date certe. Majoritatea s-au pregătit în două domenii: farmacie și medicină (șapte). Unui singur student teolog i se consemnează titlul academic, românului greco-catolic, Eli Demeter, care e pomenit ca *absolutus theolog* (absolvent de teologie, licențiat)⁴⁹. Trei sebeșeni au fost doctori în medicină, titlul academic obținut la Universitatea din Viena: Georg Mätz (1804)⁵⁰, Franz Hammer (1843)⁵¹ și

⁴⁷ Szögi 2013, p. 391, nr. 8660.

⁴⁸ Szögi 1994, p. 139, nr. 3934; Szabó, Szögi 1998, p. 512, nr. 4496; Szögi 2013, p. 222, nr. 4271.

⁴⁹ Szabó, Szögi 1998, p. 151, nr. 1002.

⁵⁰ Szögi 2013, p. 81, nr. 847.

⁵¹ Szabó, Szögi 1998, p. 206, nr. 1522.

Friederich Krasser (1844)⁵². Acesta din urmă a mai dobândit în 1846 un titlul de doctor în chirurgie, tot la Viena. Cei mai mulți, patru, aveau titlul de *pharmaciae magister* (maestru farmacist), fiind vorba de Joseph Sterzing (1830 la Viena)⁵³, Samuel Krauss (1831 la Viena)⁵⁴, Fredericus Binder (1839 la Pesta)⁵⁵ și Johannes Ludovicus Hintz (1839 la Pesta)⁵⁶.

Etnia studenților din Sebeș

În epoca analizată, încep să apară primele informații sigure despre etnia studenților sebeșeni. Având în vedere faptul că burgul transilvănean era prin excelență unul german, majoritatea absolută a studenților erau sași (53 din 57). Totuși, în această perioadă, la începutul secolului al XIX-lea, s-au înregistrat și primele cazuri de studenți români originari din Sebeș, mai precis, patru. Prezența românilor arată ieșirea din imobilitatea anterioară a acestei comunități și preocuparea pentru studiu. Primul student român originar din Sebeș a fost Ioan Moga, care în 1812 studia teologia la Viena⁵⁷. El a fost urmat de Ioan Balomiri, consemnat în 1813 student la Academia de Arte Frumoase din Viena⁵⁸, de Eli Demeter (sic!), care a studiat același domeniu în 1824, tot în capitala imperială⁵⁹ și Petru Moga, student la teologie, la Viena în anul 1828⁶⁰. În legătură cu momentul consemnării primilor studenți români din Sebeș, abia la începutul secolului al XIX-lea, situația este similară cu cea a altor centre urbane ale Transilvaniei. Am ales spre comparație cazul orașului Turda. Printre studenții turdeni s-au numărat și Iosif Pop Sălăgianul, student la teologie la Viena în 1781 și Baziliu Rațiu, student teolog în capitala imperială din 1808⁶¹.

Carierea ulterioară

Acest aspect prezintă încă multe lacune și necunoscute. Din păcate, în stadiul actual al cercetărilor, nu există informații pentru mulți dintre studenții sebeșeni. Destinul multora nu este cunoscut. Acest fapt îngreunează munca cercetătorului. Cu toate acestea, despre cei care avem date putem afirma că s-au reîntors în Transilvania și au contribuit la procesul de modernizare al

⁵² *Ibidem*, p. 284, nr. 2283.

⁵³ *Ibidem*, p. 436-437, nr. 3789.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 286, nr. 2301.

⁵⁵ Szabó 2005, p. 49-50, nr. 182.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 93, nr. 758.

⁵⁷ Szabó, Szögi 1998, p. 327, nr. 2697; Szögi 2013, p. 100, nr. 1328.

⁵⁸ Szögi 1994, p. 198, nr. 6119; Szabó, Szögi 1998, p. 64, nr. 188; Szögi 2013, p. 320, nr. 6880.

⁵⁹ Szögi 1994, p. 103, nr. 2213; Szabó, Szögi 1998, p. 151, nr. 1002.

⁶⁰ Szögi 1994, p. 111, nr. 2629; Szabó, Szögi 1998, p. 327, nr. 2698; Szögi 2013, p. 164, nr. 2883.

⁶¹ Neagu 2015b, p. 61-62.

acestei zone în cadrul Imperiului Habsburgic. Foștii studenți, reveniți pe meleagurile natale, au avut ocazia să aplice practic cele învățate în cadrul universităților frecventate. În cele ce urmează vom încerca să alcătuim mici fișe biografice, ordonate alfabetic, ale studenților originari din Sebeș, insistând asupra instituției de învățământ superior urmată și mai ales asupra carierei ulterioare a acestora.

Johann Michael Adami a studiat teologia la Universitatea din Halle, unde este consemnat la 15 aprilie 1715. După finalizarea studiilor se pare că s-a reîntors la Sebeș, fiind cantor în cadrul școlii din localitatea natală între anii 1733 și 1746⁶².

Despre **Georgius Michael Artz** (1776-1837) știm că s-a născut la Sebeș în 12 noiembrie 1776, fiind fiul preotului și profesorului Martin Arz (1738-1805)⁶³. Tânărul Georgius Michael a studiat medicina la Viena între anii 1798 și 1802. Se pare că s-a înscris la cursurile doctorale, deoarece la 9 aprilie 1802 este menționat Med. Rig. Nu avem informații despre un posibil titlu de doctor în medicină pe numele lui. A revenit în Transilvania și a fost medic la Sibiu, unde a murit la 31 ianuarie 1837⁶⁴.

Ioan Balomiri (1794-c. 1835) din Sebeș a studiat pictura la Academia de Arte Frumoase din Viena, unde este consemnat în anul 1813⁶⁵. Nu s-a reîntors în Transilvania, ci s-a îndreptat spre Moldova, stabilindu-se la Iași în anul 1816, unde își va deschide un atelier de pictură. În plan personal, s-a căsătorit cu fiica spătarului Grigoraș. Tânărul sebeșean aspira și la o carieră diplomatică, iar în anul 1825 a solicitat demnitatea de viceconsul al Prusiei la Iași, pe care însă nu o va primi⁶⁶. În plan profesional, a avut o fructoasă colaborare cu arhitecții din familia Freywald. În anul 1832, după planurile arhitectului Gustav Freywald s-au terminat lucrările palatului marelui vistiernic Iordache Rosetti-Roznovanu, al cărui paraclis cu hramul Sf. Treime a fost pictat de Ioan Balomiri. A avut comenzi și a lucrat la Miclăușeni și Ruginoasa, mai ales pentru familia Sturdza⁶⁷. Ioan Balomiri a fost unul dintre pictorii care au contribuit la modernizarea artelor plastice în spațiul românesc.

Unul dintre puținii studenți sebeșeni de confesiune catolică a fost **Joseph Baumgarten**. El a studiat dreptul la Győr în 1830 și 1831, iar matricola universitară mai spune că avea 20 de ani, prin urmare era născut în 1810, iar tatăl său era colonel la Sopron⁶⁸.

⁶² Szabó, Szögi 1998, p. 47, nr. 22.

⁶³ Armbruster 1980, p. 72.

⁶⁴ Szögi 1994, p. 63, nr. 299; Szabó, Szögi 1998, p. 59, nr. 130; Szögi 2013, p. 65, nr. 389.

⁶⁵ Szögi 1994, p. 198, nr. 6119; Szabó, Szögi 1998, p. 64, nr. 188; Szögi 2013, p. 320, nr. 6880.

⁶⁶ Ifțimi 2015, p. 226.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 227.

⁶⁸ Szabó 2005 p. 44, nr. 118/a.

Daniel Battenseiler (1812-1867) s-a născut în familia măcelarului Johann Battenseiler din Sebeș. Înainte de intrarea la facultate a învățat la Gimnaziul din Sibiu. Daniel Battenseiler a studiat teologia protestantă la Universitatea din Viena, unde a fost atestat la 17 septembrie 1832, la vârsta de 20 de ani. După absolvire a revenit la Sebeș, fiind atras inițial spre cariera didactică. El a funcționat ca profesor, rector și predicator la Gimnaziul din Sebeș. Ulterior, s-a dedicat slujirii altarului. A fost preot la Lancrăm (1856-1861), iar din 1861 la Reciu (azi sat în com. Gârbova, jud. Alba), iar apoi la Petrești, unde a murit la 24 februarie 1867⁶⁹.

Samuel Bergleiter a studiat la Politehnica din Viena, urmând cursurile Facultății de Inginerie, unde este atestat în 1839 și 1840. Tânărul sebeșean era de confesiune evanghelic-luterană, iar tatăl său funcționa ca predicator evanghelic⁷⁰. Datele despre acest student sunt foarte sumare.

Binder a fost una dintre familiile ilustre ale Sebeșului. Membrii acesteia s-au remarcat prin cariera remarcabilă pe care au avut-o, devenind personalități cunoscute la nivelul Transilvaniei și nu numai. Georg Friedrich Binder s-a căsătorit cu văduva farmacistului Martin Mauksch, Regina, mariaj prin care Binder a preluat farmacia acestuia și în urma căruia au rezultat patru copii: **Friedrich Samuel, Eduard, Carl și Franz**. Toți au studiat farmacia în afară de Carl. Friedrich Samuel și Eduard au studiat farmacia la Universitatea din Pesta. Friedrich Samuel a stat în capitala Ungariei în 1838-1839, iar la 12 iulie 1839 susține două examene practice, în urma cărora primește diploma de maestru farmacist⁷¹. El a fost cel care a preluat conducerea farmaciei tatălui său din Sebeș, pe care a condus-o până în anul 1872, când a vândut-o farmacistului Johann Carl Reinhardt din Codlea. Fratele lui Friedrich, Eduard Binder, a studiat farmacia la Pesta în 1841-1842⁷². Despre el se știe că a fost farmacist la Viena, unde a și murit⁷³. Precizăm că cel mai celebru membru al familiei a fost fratele cel mai mic, Franz Binder (1824-1875), explorator al Africii.

Stephanus Birtelius s-a pregătit în domeniul teologiei, inițial la Leipzig (1714), iar ulterior la Halle (1717)⁷⁴. Nu există alte date disponibile despre acesta.

Un alt personaj cvasinecunoscut este **Johannes Bockeses**. Despre el se știe că a studiat la Universitatea din Jena, unde este atestat la 28 decembrie 1744⁷⁵.

⁶⁹ Szabó, Szögi 1998, p. 73, nr. 259; Szögi 2013, p. 363, nr. 7999.

⁷⁰ Szögi 1994, p. 168, nr. 5080; Szabó, Szögi 1998, p. 82, nr. 338; Szögi 2013, p. 265, nr. 5365.

⁷¹ Szabó 2005, p. 49-50, nr. 182.

⁷² *Ibidem*, p. 49, nr. 180.

⁷³ Acker 1971, p. 274.

⁷⁴ Szabó, Szögi 1998, p. 92, nr. 440.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 94, nr. 455.

Martinus Conrad a studiat în două centre universitare germane, la Halle (1743) și Jena (1744). După formarea academică a revenit la Sebeș, unde a fost profesor, rector și predicator. Între 1759 și 1763 a funcționat ca preot paroh la Petrești, unde a murit la 17 februarie 1763⁷⁶. Provenea dintr-o ilustră familie a Sebeșului din rândul căreia făceau parte Michael și Johann Conrad (ambii juzi regali), Joseph Conrad (senator) sau Michael Gottlieb Conrad (villicus/primar)⁷⁷.

Johann Dürr a fost singurul dintre studenții sebeșeni ai perioadei analizate care a ales să studieze silvicultura, un domeniu mai puțin obișnuit. Astfel, în 1834 și 1835 el a învățat la Facultatea de Silvicultură a Școlii Superioare de Agricultură și Silvicultură Mariabrunn din Viena⁷⁸. Acest sebeșean și-a găsit împlinirea profesională în capitala imperială. Astfel, el a fost în consiliul economic al Societății Cezaro-Crăiești de Agricultură (K. K. Landwirthschafts-Gesellschaft). Este atestat în această calitate în 1840 și în 1844⁷⁹.

În ciuda numelui cu care este menționat în matricolele universitare, **Demeter Eli** a fost, cel mai probabil, un preot greco-catolic român. Cu titlu de ipoteză avansăm că varianta numelui care apare în matricole poate fi o formă coruptă de la Dumitru Ilie. Cert este că era originar din Sebeș, fiind fiul unui chirurg. A ales să studieze teologia la Universitatea din Viena, unde este atestat în anii 1824 și 1825. După finalizarea studiilor a revenit în Transilvania, dar nu la Sebeș, dedicându-și viața bisericii greco-catolice. Potrivit autorilor Miklós Szabó și László Szögi, în anul 1830 este pomenit ca *absolutus theolog. Viniensis et defensor causarum matrimonialium*, precum și ca președinte al Consistoriului Bisericii Greco-Catolice din Făgăraș, iar în 1835 era protopop greco-catolic de Orăștie⁸⁰. Asupra acestor afirmații, mai ales asupra celei din urmă, ne exprimăm rezerva, îndoiala noastră fiind legată de faptul că numele lui Demeter Eli nu apare menționat în șematismele oficiale ale Bisericii Române Unite din anii 1835 și 1842. În primul rând, în acea perioadă nu exista un protopopiat unit la Orăștie, această localitate fiind inclusă în tractul Cugirului, care în anul 1835 era condus de Nicolaus Szancsali (Nicolae Sanceali). Pe de altă parte, la 1835, la Orăștie, funcționa ca preot greco-catolic un anume Joanne Papp Illyes (Ioan Pop Ilieș). Această situație este identică și în anul 1842, conform șematismului Bisericii Unite⁸¹.

⁷⁶ Mokos 1890, p. 54; Szabó, Szögi 1998, p. 122, nr. 703.

⁷⁷ Mărginean 2002, p. 111-112.

⁷⁸ Szögi 2013, p. 312, nr. 6657.

⁷⁹ *Der Adler*, nr. 12, 14 ianuarie 1841, p. 90; *Wiener Zeitung*, nr. 45, 14 februarie 1844, p. 209.

⁸⁰ Szögi 1994, p. 103, nr. 2213; Szabó, Szögi 1998, p. 151, nr. 1002.

⁸¹ *Șematism* 1835, p. 178-179; *Șematism* 1842, p. 184-185.

Eugen Filtsch (?-1880) a făcut studii teologice la Universitatea din Berlin între anii 1836 și 1838. Provenea dintr-o familie ilustră⁸². Era fiu de preot, iar după absolvire s-a stabilit la Sibiu, unde a devenit profesor la gimnaziul local, dar și la școala pedagogică din localitate. A renunțat la munca de la catedră, devenind preot la Săcădate (azi cartier al orașului Avrig, jud. Sibiu), între anii 1869 și 1880. A murit acolo, la 2 februarie 1880⁸³. Eugen Filtsch a fost un preot erudit, având preocupări științifice în domeniul mineralogiei, temă tratată în mai multe lucrări. De asemenea, a fost un pasionat călător. Amintim următoarele opere: *Mineralogische Mittheilung über Oláhpián*, 1851; *Excursion nach Beszarabaszja und Ribiczze*, 1853; *Ueber das Vorkommen der Braunkohlen am rothem Berge bei Mühlbach und nächst Rekitte*, 1854; *Ferienreise in das siebenbürgische Erzgebirge*, 1857⁸⁴.

Singurul student sebeșean din perioada analizată de noi, care avut șansa să studieze la trei universități a fost **Georgius Gebel/Georgius Gebl**. El a învățat la Halle (1744), Leipzig (1744) și Jena (1745)⁸⁵. Deși a studiat în trei universități renumite ale spațiului german, destinul acestui personaj rămâne, în stadiul actual al cercetărilor, o enigmă.

Michael Gestalter (1801-1883) a studiat teologia protestantă la Viena în anii 1822-1823. Inițial, s-a pregătit la Sibiu, iar tatăl său, Martin Gestalter, a fost meșter pantofar. După ce s-a întors din străinătate a lucrat inițial ca profesor la Sebeș până în 1842. Ulterior, a funcționat ca preot la Pianu de Jos

⁸² Cel mai cunoscut membru al familiei Filtsch a fost Carl Filtsch (1830-1845), născut la Sebeș și considerat un copil-minune al muzicii. A fost învățat să cânte la pian de către tatăl său, Joseph Filtsch (1782-1860), care, din 1828, a ocupat demnitatea de pastor al orașului Sebeș. În anul 1837, micul Carl Filtsch a concertat în fața Dietei Transilvaniei de la Sibiu, iar ulterior a plecat să studieze muzica la Viena, unde va intra în ambianța curții imperiale. Carl a fost unul dintre tovarășii de joacă ai viitorului împărat Franz Joseph. În 1841 își face debutul pe scena din Viena, după care va fi invitat să concerteze, repurtând de fiecare dată un mare succes, la Budapesta, Cluj, Brașov, Sibiu, Orăștie și Sebeș. Revenit în capitala imperială, a cântat în fața cancelarului Klemens von Metternich. Spre sfârșitul anului 1841, Carl Filtsch merge la Paris și devine elev al lui Frédéric Chopin și al lui Franz Liszt. Cei doi mari compozitori îi recunosc talentul și îi modelează tehnica muzicală. La Paris, tânărul sebeșean va concerta de nenumărate ori în fața protipendadei franceze, debutul său oficial pe marea scenă pariziană având loc în anul 1843. Tânărul Carl face un adevărat turneu european în anii 1843 și 1844, dând concerte la Bruxelles, Londra, Wiesbaden, Baden-Baden și înapoi la Viena. Deși avea programate alte concerte în mari orașe europene, tânărul Carl Filtsch s-a îmbolnăvit de tuberculoză, iar la sfatul medicilor merge la Veneția. Aparent starea sa de sănătate se îmbunătățește, iar în vara anului 1844 face o ultimă călătorie în Transilvania, iar apoi revine la Veneția, unde se stinge din viață, fiind înmormântat la Cimitirul San Christophero, azi San Michele (Lexikon 1957, p. 315; Cărpinișianu 1995, p. 130; Raica 2002, p. 301; Cosma 2009, p. 96-98).

⁸³ Szabó, Szögi 1998, p. 168-169, nr. 1153; Szögi 2001, p. 72, nr. 80.

⁸⁴ Szinnyei 1894, p. 491-492.

⁸⁵ Szabó, Szögi 1998, p. 184, nr. 1299; Mokos 1890, p. 55.

(1842-1855) și Miercurea Sibiului (1855-1875). A fost și decan al capitlului din această localitate (din 1860). S-a pensionat în 1875 și a încetat din viață la Miercurea Sibiului, în 11 mai 1883⁸⁶. Michael Gestalter a avut preocupări legate de istoria orașului natal, iar în anul 1831, pe când era profesor la gimnaziul din localitate, el a elaborat lucrarea *Notitiae quaedam statistico topographica civitatis et territorii Sabesiensis* (Observații statistico-topografice referitoare la orașul și teritoriul Sebeșului)⁸⁷.

Johannes Göbl s-a născut la Sebeș, în 29 ianuarie 1766. Nu cunoaștem condiția socială, dar știm despre el că între 1791 și 1794 a studiat chirurgia la Universitatea din Viena⁸⁸.

Stephanus Gottschling este atestat la 10 octombrie 1725 ca student al Universității din Jena. Din păcate, nicio altă informație despre el nu se cunoaște la momentul actual al cercetărilor⁸⁹.

Franz Hammer (1815-?) a fost unul dintre cei mai de seamă medici originari din Sebeș. Era fiu de preot evanghelic. În anul 1837 a fost înmatriculat la Facultatea de Medicină a Universității din Viena. Pregătirea sa profesională a fost una deosebită, fiind încununată de obținerea doctoratului în medicină la 5 august 1843. S-a specializat în chirurgie și obstetrică-ginecologie. Revenit de la studii, Franz Hammer și-a desfășurat activitatea medicală la Oraștie între anii 1849 și 1861. În anul 1875 este amintit ca medic cercual districtual⁹⁰.

Un alt student teolog originar din Sebeș a fost **Martin Haupt** (1802-?). El era de confesiune evanghelică și provenea dintr-o familie clericală, tatăl său fiind pastor la Călnic. Martin a urmat cursurile Gimnaziului din Sibiu, iar ulterior s-a decis să studieze teologia protestantă la Viena, unde este atestat în anul 1821, la vârsta de 19 ani⁹¹. Nu avem alte date despre acesta.

Preocuparea pentru studiile universitare se regăsește la mai mulți membri ai aceleiași familii. Am prezentat mai sus cazul familiei Binder. Un alt exemplu în același sens este cel al familiei Hintz. Fiii lui Johannes Hintz, notar al Sebeșului, consilier al magistratului orașenesc și scăunal, iar ulterior notar al Universității Săsești, au urmat cursuri universitare în domenii diferite. **Johannes Ludovicus Hintz** era fiul notarului amintit și a studiat farmacia la Universitatea din Pesta în 1838-1839. La 19 iulie 1839 susține două examene practice, în urma cărora primește diploma de maestru farmacist⁹². **Johann**

⁸⁶ Szabó, Szögi 1998, p. 187, nr. 1332; Szögi 2013, p. 352, nr. 7744.

⁸⁷ Anghel 2013, p. 394.

⁸⁸ Szögi 1994, p. 57, nr. 29 ; Szabó, Szögi 1998, p. 192, nr. 1372; Szögi 2013, p. 53, nr. 64.

⁸⁹ Szabó, Szögi 1998, p. 191, nr. 1368.

⁹⁰ Szögi 1994, p. 125, nr. 3302; Szabó, Szögi 1998, p. 206, nr. 1522; Szögi 2013, p. 195, nr. 3618.

⁹¹ Szabó, Szögi 1998, p. 211, nr. 1568; Szögi 2013, p. 350, nr. 7691.

⁹² Szabó 2005, p. 93, nr. 758.

Andreas Hintz (1815-1888), cel mai probabil fratele studentului menționat anterior, a studiat dreptul la Universitatea din Viena, calitate în care este pomenit în 1840. Era născut la 30 noiembrie 1815 și a absolvit Gimnaziul din Sighișoara. A urmat cursuri de drept la Liceul Regesc Catolic din Cluj, unde a absolvit în anul 1837⁹³. Între 1837 și 1840 a funcționat într-un post de conțopist la Tezaurariatul de la Sibiu. În această perioadă se familiarizează cu viața culturală din orașul transilvănean și publică diverse articole de critică de teatru și scurte povestiri în publicația *Satellit*, suplimentul ziarului brașovean *Siebenbürger Wochenblatt*⁹⁴. În perioada studiilor vieneze (din 1840) își face debutul în presa din capitala imperială, colaborând cu ziarele *Theaterzeitung* și *Humorist*. La Viena a audiat și cursuri de literatură și artă. Se reîntoarce destul de repede în Transilvania (1841) și își reia colaborarea cu gazeta *Siebenbürger Wochenblatt* din Brașov, unde publică o serie de articole susținând cauza unirii Transilvaniei cu Ungaria.

Având experiența străinătății, unde a văzut semnele modernizării, Johann Andreas Hintz a susținut construirea unei căi ferate care să lege Transilvania de Principatele Române și s-a pronunțat pentru aplicarea unui nou sistem agrar în Țara Bârsei⁹⁵. A îndeplinit oficiul de secretar al Asociației Agricole din Sibiu, precum și pe cel de bibliotecar al Asociației Meșteșugarilor. Hintz este autorul lucrării *Aufklärung über die deutsche Auswanderung nach Siebenbürgen* (Lămurire despre imigrația germană în Transilvania) În anul 1846 devine colaborator al periodicului sibian *Siebenbürger Volksfreund*. În decursul anului 1847 urmează pentru două semestre cursurile Academiei de Drept din Sibiu, instituție de învățământ recent creată, dar cu o funcționare efemeră. În anul 1849 sebeșeanul a fost arhivar în cadrul Arhivei Universității Săsești⁹⁶. În timpul Revoluției de la 1848-1849, în perioada în care Sibiul s-a aflat sub ocupația generalului Bem, Hintz a fost redactorul ziarului *Siebenbürger Bote*, pe care l-a condus (între martie și iulie 1849) într-o manieră favorabilă maghiarilor. După cucerirea Sibiului de către trupele generalului rus Lüders și reinstaurarea puterii imperiale (iulie 1849), Hintz este înlocuit de la conducerea gazetei. În 1850 își reia studiile la Academia de Drept de la Sibiu și publică lucrarea *Geschichte des Bisthums der griechisch-nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen* (Istoria episcopatului de confesiune greco-uneunită din Transilvania), din însărcinarea asociației *Verein für Siebenbürgische Landeskunde*⁹⁷. Tot în același an, Hintz este atestat în postul de secretar al Asociației de Agricultură din Sibiu (*Hermannstädter landwirtschaftlicher*

⁹³ Cosma 2008, p. 180.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 181.

⁹⁶ Cosma 2009, p. 153.

⁹⁷ Cosma 2008, p. 182-183.

Kreisverein)⁹⁸. În contextul în care în anul 1850 autoritățile imperiale decid crearea la Brașov și Cluj a două camere de comerț și meșteșuguri, cariera lui Johann Andreas Hintz ia o altă turnură. Astfel, sebeșeanul devine secretarul Camerei de Comerț de la Brașov (1851-1853), după ce în prealabil a susținut în fața Universității Săsești examenul de avocat (martie 1851). Ulterior, va practica avocatura în contextul introducerii noului Cod Civil și a noii proceduri civile austriece. Cu toate acestea, nu va renunța la activitatea gazetărească, având colaborări cu zierele *Zeitschrift für Gesetzeskunde und Rechtspflege* de la Bratislava, respectiv, cu zierele vieneze *Allgemeine Gerichtszeitung* și *Gerichtshalle*. Pe de altă parte, nu renunță nici la colaborarea cu zierele locale din Transilvania, precum *Siebenbürger Bote* de la Sibiu, *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandeskunde*, *Kronstädter Zeitung* de la Brașov și altele. A avut preocupări legate de crearea școlii agricole în districtul Brașov. În 1872 revine în funcția de secretar al Camerei de Comerț de la Brașov⁹⁹. Peste doi ani îl regăsim activ în presa locală, dar și ca membru al comitetului Asociației Districtuale a Agricultorilor din Țara Bârsei. A mai fost colaborator al administrației superioare a Asociației de Agricultură de la Sibiu¹⁰⁰. Johann Andreas Hintz a murit la 26 august 1888¹⁰¹. Sebeșeanul a lăsat în urmă o operă bogată, compusă din cărți pe teme de agricultură, dar și numeroase articole de presă.

Jakob Hönel, născut în Sebeș, a studiat teologia la Jena. A fost atestat în calitate de student la 14 mai 1836. A mai învățat și la Viena¹⁰². Nu există alte date despre acesta.

Ludwig von Huttern era fiul unui consilier local în Sebeș, iar după ce a făcut studiile medii la Sibiu, a studiat la Facultatea de Inginerie (1827-1830) din cadrul Politehnicii din Viena. S-a realizat profesional în Transilvania, dar nu la Sebeș, ci la Brașov, unde, în anul 1839, este atestat ca inginer cercual al orașului de la poalele Tâmppei și al împrejurimilor¹⁰³.

Anton Jugenitz (1803-1849) a fost unul dintre militarii remarcabili, originari din Sebeș. S-a născut la 29 noiembrie 1803 și provenea dintr-o familie ilustră, fiind purtătorul titlului de *liber baro*. Tatăl său era căpitanul Anton Jugenitz von Boldoghegy (1773-1818), veteran al războaielor napoleoniene, participant, printre altele, la luptele de la Marengo (1800), unde a fost grav rănit, și Wagram (1809), care pentru faptele sale de arme a fost

⁹⁸ Cosma 2009, p. 153.

⁹⁹ Cosma 2008, p. 183.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ Szabó, Szögi 1998, p. 224, nr. 1705.

¹⁰² Szögi 2001, p. 338, nr. 6439.

¹⁰³ Szögi 1994, p. 157, nr. 4645; Szabó, Szögi 1998, p. 233, nr. 1808; Szögi 2013, p. 250, nr. 4935.

decorat cu Ordinul Maria Tereza¹⁰⁴. De la o vârstă fragedă, cel mai probabil și cu ajutorul familiei, Anton Jugenitz fiul decide să urmeze cariera tatălui său. La 17 ani se înscrie la Academia de Inginerie Militară din Viena, unde urmează cursurile Facultății de Inginerie Militară între anii 1819 și 1824¹⁰⁵. Începând cu anul 1825, devine cadet în cadrul Regimentului nr. 51 Infanterie din Cluj¹⁰⁶. Dă dovadă de seriozitate și înaintează în grad. În anul 1829 este avansat stegar¹⁰⁷, fiind menționat în această calitate și în anul 1831¹⁰⁸. Ulterior, în 1838 figurează cu gradul de locotenent¹⁰⁹. În preajma izbucnirii Revoluției de la 1848-1849, Anton Jugenitz avansează la gradul de căpitan-locotenent (1847)¹¹⁰. Evenimentele revoluționare l-au chemat pe militarul sebeșean să-și servească patria. A participat la operațiunile militare din Transilvania, găsindu-și sfârșitul pe câmpul de luptă, la 4 martie 1849¹¹¹.

David Krasser (1821-1898) a avut o pregătire universitară remarcabilă, studiind atât la Universitatea din Leipzig (1841), cât și la cea din Berlin (1842-1843). S-a născut la 11 iunie 1821 la Sebeș, iar tatăl său a fost membru în consiliul local. După întoarcerea din străinătate, David Krasser s-a dedicat școlii și bisericii. Inițial, a fost profesor, iar apoi rector și predicator în orașul natal. A intrat în slujba bisericii și a fost preot la Petrești (1860-1866) și Apoldu de Sus (1866-1898). A murit în această din urmă localitate la 17 septembrie 1898. David Krasser a fost un preot cărturar. Amintim două lucrări ale sale: *Denkschrift des Mühlbacher Bezirkskonsistorium A. B. zur Beleuchtung des Candidationsrechtes innerhalb des Untervälder Kapitels* (Brașov, 1862) și *Geschichte des sächsischen Dorfes Grosspold in Siebenbürgen. Aus urkundlichen Quellen* (Sibiu, 1870)¹¹².

Friedrich Krasser (1818-1893)¹¹³ s-a născut la Sebeș la 25 aprilie 1818 și provenea din familia maestrului brutar, David Krasser. Interesant este faptul că originea acestei familii este în Baden-Durlach, de unde a venit la Sebeș în secolul al XVIII-lea, în cadrul unui program de colonizări¹¹⁴. Studiile medii le-a urmat la Gimnaziul din Sibiu, după care a ales să se pregătească în medicină la Universitatea din Viena, fiind consemnat în actele matricole în

¹⁰⁴ Wurtzbach 1863, p. 311-312.

¹⁰⁵ Gatti 1901, p. 730; Szögi 1994, p. 226, nr. 7123; Szögi 2013, p. 419, nr. 9314.

¹⁰⁶ *Militär-Schematismus* 1825, p. 56.

¹⁰⁷ *Oestreichische militärische* 1829, p. 221.

¹⁰⁸ *Militär-Schematismus* 1831, p. 195.

¹⁰⁹ *Militär-Schematismus* 1838, p. 205.

¹¹⁰ *Militär-Schematismus* 1847, p. 211.

¹¹¹ *Soldatenfreund* 1853, p. 107; *Soldatenfreund* 1851, p. 534.

¹¹² Szinnyi 1899, p. 212; Szabó, Szögi 1998, p. 284, nr. 2282; Szögi 2001, p. 76, 380, nr. 173,7465.

¹¹³ Cărpinișianu 1995, p. 53.

¹¹⁴ Göllner, Wittstock 1979, p. 59.

anul 1838¹¹⁵. Pregătirea universitară i-a fost încununată în 1844, când i s-a acordat titlul de doctor în medicină la universitatea vieneză. În teza de doctorat publicată la Viena în același an (1844) a abordat problematica bolilor articulației șoldului (*De coxalgia. Dissertatio inauguralis, Vindobonae, 1844*). Friedrich Krasser a fost bunicul matern al cunoscutului fizician Hermann Oberth (1894-1989). Fiica sa, Valeria, căsătorită cu medicul chirurg Julius Oberth (născut la Mediaș, a trăit între 1862 și 1946), a fost mama marelui savant sas transilvănean. Precizăm că Hermann Oberth a mai avut un frate, Adolf Oberth. Revenind la Friedrich Krasser, după încheierea studiilor din străinătate, el a călătorit prin Franța, unde a intrat în contact cu ideile socialismului utopic. În 1846 a revenit la Viena și a obținut un nou titlu de doctor în chirurgie. S-a întors în Transilvania în anul revoluției (1848) și s-a stabilit în orașul natal, unde a profesat ca medic (*Stadtphysikus*), remarcându-se prin faptul că i-a tratat gratuit pe oamenii săraci. A fost membru al Asociației Transilvane pentru Științele Naturii (*Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften*)¹¹⁶.

Din 1869 a funcționat ca medic în cadrul Casei de Asigurări Medicale a Muncitorilor din Sibiu (*Allgemeine Arbeiterkrankenasse*). În același an a participat la Napoli, la congresul liber-cugetătorilor, fiind ales în conducerea acestei adunări¹¹⁷. De asemenea, a lucrat ca medic și în Principatele Române, apoi din nou la Sibiu. În acest din urmă oraș se va stabili definitiv în 1875, fiind înregistrat ca medic practicant. A murit la 16 februarie 1893 în orașul de pe Cibin¹¹⁸. Friedrich Krasser a fost un medic-cărturar cu preocupări literar-filozofice, având concepții materialist ateiste. Lirica sa își trage seva din Friedrich Schiller. Cea mai cunoscută poezie a sa este *Anti-Syllabus*, apărută în 1879 în ziarul socialist de la Budapesta, *Arbeiter Wochen Chronik*, prin care critica bula papală *Syllabus* a lui Pius al IX-lea (1864), aducându-i celebritatea la nivel european și nu numai. Adevărat manifest contra documentului papal, această poezie a fost foarte bine primită în mediile socialiste. Astfel, Wilhelm Bracke, un apropiat al lui Karl Marx, a retipărit poezia lui Krasser în tipografia sa în 40000 de exemplare. Opera sebeșeanului a ajuns și în Statele Unite ale Americii¹¹⁹. Poezia sa este impregnată de experiența socială și profesională, pe care a acumulat-o în carieră. Din creația sa literară amintim: *Ceterum censeo, Das Glas und die Bibel, Marseillaise des Christentums, Freie Schulen* și *Enzyklika*. Krasser s-a dovedit un critic acid al dogmelor catolice, dar și al politicii de maghiarizare forțată din epoca respectivă. Referitor la viziunea sa despre

¹¹⁵ Cosma 2008, p. 147.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ Lexikon 1995, p. 278.

¹¹⁸ Göllner, Wittstock 1979, p. 60.

¹¹⁹ Ghișe, Gogoneață 1985, p. 749.

lume, Krasser a fost un reprezentant al materialismului și a fost influențat de o serie de gânditori europeni, precum Galileo Galilei, Johannes Kepler și Charles Darwin. El și-a exprimat public aceste concepții încă din perioada studenției. Astfel, în anul 1842 a redactat o scrisoare adresată studenților teologi din Berlin în care denunța obscurantismul promovat de biserică, susținând că adevărata cunoaștere științifică provine prin demonstrație¹²⁰. Friedrich Krasser a glorificat științele aflate atunci în plin avânt, precum chimia și fizica, dar și instrumentele științifice ca microscopul și telescopul. Interesant este faptul că medicul transilvănean a fost pasionat și de posibilitatea călătoriei oamenilor în spațiul cosmic. În anul 1869 el a afirmat că peste un secol oamenii vor putea zbura pe Lună, anticipând cercetările în acest domeniu ale nepotului său, Hermann Oberth. Din creația sa mai menționăm *Offenes Visir. Zeitgedichte* (Hamburg, 1868); *Der Freidenker-Kongress in Neapel* (Sibiu, 1870)¹²¹.

Samuel Krauss (1804-?) s-a născut la Sebeș, în 22 iulie 1804, ca fiu al unui preot. A ales să studieze farmacia la Universitatea din Viena, unde este amintit în anul 1830, iar la 9 august 1831 este menționat ca *Pharmaciae Magister*¹²². Nu deținem alte date despre el.

Mai mulți studenți din Sebeș au avut numele de familie Lang. Nu le cunoaștem filiația, dar cel mai probabil se înrudeau (frați sau verișori). **Johannes Lang** a studiat la Jena (1723) și teologia la Halle (1724)¹²³. Nu avem date despre acesta. Despre **Matthias Lang** (?-1781) datele sunt mai numeroase. Știm că a studiat la Jena (1736). Revenit acasă a fost profesor la Gimnaziul din Sibiu (din 1737), devenind lector (1742) și predicator (1746). Pentru scurt timp, în 1756 și 1757, a fost preot la Călnic. A avut șansa să fie preot în orașul natal (1757-1781), unde s-a stins din viață la 23 septembrie 1781¹²⁴. În matricolele universitare publicate apar doi tineri sebeșeni cu numele de familie Langius. Cel mai probabil aceasta era forma latină a numelui Lang. Foarte probabil erau înrudiți. Primul dintre ei, atestat ca student, a fost **Daniel Langius** (?-1756). El s-a pregătit la universitățile din Jena (1718) și Leipzig (1721). Provenea dintr-o familie de preot, iar înainte de universitate a studiat la Sibiu. Daniel Langius și-a dedicat întregă viață bisericii. Prima parte a activității și-a desfășurat-o în orașul natal, iar apoi a fost preot paroh la Călnic (1729-1756). Aici a murit în ianuarie 1756¹²⁵. Cel

¹²⁰ *Ibidem*, p. 750.

¹²¹ Szinnyi 1899, p. 213-214; Szögi 1994, p. 126, nr. 3321; Szabó, Szögi 1998, p. 284, nr. 2283; Szögi 2013, p. 196, nr. 3634.

¹²² Szögi 1994, p. 113, nr. 2736; Szabó, Szögi 1998, p. 286, nr. 2301; Szögi 2013, p. 170, nr. 3032.

¹²³ Mokos 1890, p. 43; Szabó, Szögi 1998, p. 290, nr. 2341.

¹²⁴ Mokos 1890, p. 49; Szabó, Szögi 1998, p. 290, nr. 2345.

¹²⁵ Mokos 1890, p. 40; Szabó, Szögi 1998, p. 291, nr. 2354.

mai probabil fratele său a fost **Michael Langius** (1704-1729). Argumentele noastre în susținerea acestei afirmații sunt: *primo* forma numelui și *secundo* faptul că ambii au același traseu școlar universitar. Precum Daniel, Michael a studiat la Jena (1722) și Leipzig (1722)¹²⁶. Se pare că Michael Langius a fost preot la Sebeș, însă pentru scurt timp, deoarece în anul 1729 a încetat din viață¹²⁷.

Georg Leprichius Sabeso/Georgius Löprich (?-1769) a făcut studiile superioare la Universitatea din Jena, unde a fost atestat la 29 aprilie 1718. Înainte de a învăța la celebra universitate germană, s-a pregătit la Gimnaziul din Sibiu, unde a absolvit la 9 iunie 1714. Era fiul preotului evanghelic din Petrești. După ce a terminat pregătirea academică a revenit la Sebeș. A funcționat inițial ca profesor, după care ajunge rector și predicator. Ulterior s-a dedicat carierei sacerdotale. A fost preot la Petrești (1734-1757) și Câlnic (1757-1769). A murit la Câlnic, la 9 ianuarie 1769¹²⁸.

Ferdinand Maetz (1811-?) a fost un tânăr sebeșean care a studiat teologia la Viena, fiind atestat acolo la 26 august 1831, la vârsta de 20 de ani. Înainte de a studia în capitala Imperiului Habsburgic a învățat la Gimnaziul din Sibiu. Tatăl său a fost pedagog de școală (supraveghetor). După finalizarea studiilor, Ferdinand Maetz a revenit acasă, la Sebeș, la început fiind profesor (din 1835), ulterior rector (1841), iar apoi predicator. Va renunța la învățământ pentru slujirea altarului. Maetz a fost preot în mai multe localități: între 1847 și 1854 la Reciu (azi com. Gârbova, jud. Alba), între 1854 și 1860 la Dobârca (azi aparține de orașul Miercurea Sibiului), între 1860 și 1869 la Oraștie, iar în cele din urmă, între 1869 și 1881, la Câlnic. S-a pensionat în anul 1881¹²⁹. Nu cunoaștem data morții sale.

Georg Friedrich Marienburg (1820-1881) a fost fiul unui consilier local din Sebeș. Născut la 11 iunie 1820, Marienburg a făcut școala primară în orașul natal, iar studiile medii le-a absolvit la Gimnaziul din Sibiu. Ulterior, a studiat teologia la Universitatea din Berlin între anii 1839 și 1841, dar în timpul studenției a audiat și cursuri de filologie, filosofie și geografie. După stagiul berlinez s-a îndrept spre Cluj, unde a audiat cursurile de drept propuse în cadrul Colegiului Reformat (1841-1842). Georg Friedrich Marienburg a fost profesor la Sebeș și Sighișoara, iar din 1849 a fost preot la Nadeș (azi jud. Mureș), unde a murit la 23 noiembrie 1881¹³⁰. Marienburg a fost membru în societatea științifică istorică *Verein für siebenbürgische Landeskunde*. Ilustrul sebeșean a avut preocupări legate de domeniul lingvisticii și al istoriei,

¹²⁶ Szabó, Szögi 1998, p. 292, nr. 2356.

¹²⁷ Wollmann 2009, p. 221.

¹²⁸ Mokos 1890, p. 40; Szabó, Szögi 1998, p. 298, nr. 2418.

¹²⁹ Szabó, Szögi 1998, p. 306, nr. 2499; Szögi 2013, p. 362, nr. 7987.

¹³⁰ Szabó, Szögi 1998, p. 310-311, nr. 2539; Szögi 2001, p. 74, nr. 137.

elaborând mai multe lucrări științifice în aceste domenii: *Das Verhältnis der siebenbürgisch-sächsischen Sprache zu den niedersächsischen und niederrheinischen Dialekten* (1845); *Die frühere und jetzige Ausbreitung und Dichtigkeit des deutschen Volksstammes in Siebenbürgen* (1850); *Die siebenbürgisch-sächsischen Familiennamen* (1856); *Ausflüge vom Nadescher Burgweg. Ein Beitrag zur Urgeschichte der deutschen Ansiedlungen in Siebenbürgen* (1859); *Die Eigentümlichkeiten der siebenbürgisch-sächsischen Mundart* (1860); *Zur Berichtigung einiger alturkundschaflichen Ortsbestimmungen* (1862); *Die siebenbürgisch-sächsischen Namen der Haustiere und was damit zusammenhängt* (1882). Una dintre problemele investigate de Marienburg a fost așezarea sașilor în Scaunul Sighișoara. El considera că venirea sașilor în Transilvania s-a datorat unui singur mare grup de coloniști, plecat în cea mai mare parte din zona Luxemburgului și din zonele învecinate¹³¹. Referitor la Scaunul Sighișoara, el considera că acesta s-a format din trei părți: scaunul de sus (cu centrul la Saschiz), scaunul mijlociu și scaunul de jos. Marienburg afirma că, într-o primă fază, sașii au colonizat scaunul superior, de unde s-au extins în zona malului de nord al Oltului și pe valea Târnavei Mari¹³². Georg Friedrich Marienburg este considerat primul istoric modern al sașilor din Transilvania.

Joseph Marlin (1824-1849) s-a născut în Sebeș la 27 august 1824, tatăl său fiind preceptor. El și-a finalizat studiile medii la Gimnaziul din Sibiu. A ales să studieze teologia la Viena, unde este atestat la 16 septembrie 1845¹³³. După finalizarea pregătirii universitare, Marlin revine acasă, dar se stabilește la Pesta, unde a fost profesor particular, precum și redactor al gazetei *Pester Zeitung*. S-a afirmat mai ales ca ziarist. În timpul Revoluției de la 1848-1849 (izbucnită la Pesta în martie 1848) a intrat în Garda Națională și a fost inițial un susținător al lui Kossuth Lajos. Marlin a avut o atitudine politică favorabilă națiunii maghiare, susținând alipirea Transilvaniei la Ungaria. Astfel, el a publicat mai multe articole pe această temă, inclusiv *Manifestul unionist săsesc*, apărut în ziarul brașovean *Satellit des Siebenbürger Wochenblatts*, din 27 aprilie 1848¹³⁴. Pentru această opțiune și-a atras oprobriul propriilor conaționali, deși a militat pentru aplicarea unor reforme administrative, școlare și bisericești pentru sașii transilvăneni, dar pe baza primatului limbii și al instituțiilor maghiare. A fost combătut chiar de tatăl său, care a publicat un articol ca răspuns în amintitul ziar brașovean. Opțiunile sale politice nu au fost constante, astfel că în vara anului 1848 a luat distanță față de revoluția maghiară. În anul 1849 revine pentru scurt timp la Viena și se angajează la ziarul *Wanderer*, trimițând articole despre revoluția maghiară prestigioasei

¹³¹ Nägler 1981, p. 122.

¹³² Marienburg 1859, p. 195-214.

¹³³ Szabó, Szögi 1998, p. 312, nr. 2551; Szögi 2013, p. 374, nr. 8257.

¹³⁴ Cosma 2009, p. 205.

gazete germane *Augsburger Allgemeine Zeitung*. La 30 mai 1849, pe când se afla la Bratislava, în calitate de corespondent al ziarului *Augsburger Allgemeine Zeitung*, a murit, secerat de holeră, la numai 25 de ani. Deși a trăit foarte puțin a lăsat o operă destul de bogată, mai ales romane și povestiri cu tentă istorică, scrieri care prezintă componența multietnică a Europei de Sud-Est. Cea mai importantă operă a sa este ciclul *Geschichten des Ostens* (Povestiri din Răsărit). Primul roman din această serie este intitulat *Attila*, dar nu regele hunilor este eroul principal, ci căpetenia goșilor Walamir. Joseph Marlin a fost interesat și de români, despre care a scris în nuvela *Baba Novak. Der Walache*, precum și în fragmentul de roman apărut postum intitulat *Horra. Kriegs und Friedensbilder aus dem Volksleben der Rumänen oder Walachen in Siebenbürgen*. În această scriere, el a fost primul care a abordat problema Răscoalei lui Horea¹³⁵. Marlin a fost autorul piesei de teatru *Klara von Visegrad*, care însă nu s-a păstrat¹³⁶. Ca ziarist a avut numeroase colaborări, printre cele mai importante fiind cea cu ziarul *Augsburger Allgemeine Zeitung*.

Un alt student mai puțin cunoscut al Sebeșului a fost **Simon Martinus**. Despre el știm doar că la 22 iulie 1720 studia la Universitatea din Leipzig¹³⁷.

Georg Mätz (1774-?) s-a născut la 28 februarie 1774. A studiat medicina la Universitatea din Viena până în anul 1804, când, la 10 februarie, devine doctor în medicină al instituției academice din capitala imperială¹³⁸. Din păcate, în stadiul actual al cercetărilor nu cunoaștem nicio altă informație despre destinul acestui student al Sebeșului.

În șirul studenților sebeșeni se remarcă frații **Carl Simon Mauksch** (1807-1894) și **Joseph Friedrich Mauksch** (1802-1848). Aceștia se trag dintr-o familie renumită și ilustră a orașului Sebeș, fiind fiii farmacistului Martin Adam Mauksch (1770-1818), cel care a întemeiat prima farmacie din Sebeș, *La Înger*, atestată în anul 1799¹³⁹. Carl a urmat cursuri de teologie protestantă la Viena, unde este amintit la 29 septembrie 1828. Cariera sa a fost împărțită între catedră și altar. Astfel, într-o primă fază a fost profesor, rector și predicator în orașul natal (1829-1843). Ulterior, a fost preot la Lancrăm (1843-1856), Răhău (1856-1862) și Sebeș (1862-1894)¹⁴⁰. Carl Mauksch a avut doi copii: Carl (1848-1894), care a fost farmacist și Adele (1859-1947)¹⁴¹. Este îngropat în cimitirul evanghelic din Sebeș. Fratele lui Carl, Joseph Mauksch (1802-1848), a continuat tradiția familiei optând pentru studiul farmaciei. S-a pregătit în acest domeniu la Viena, fiind atestat acolo în

¹³⁵ Acker 1971, p. 280, nota 27; Cărpinișianu 1995, p. 54.

¹³⁶ Lexikon 1995, p. 322.

¹³⁷ Szabó, Szögi 1998, p. 313, nr. 2561.

¹³⁸ Szögi 2013, p. 81, 847.

¹³⁹ Péter 2002, p. 412.

¹⁴⁰ Binder 1984, p. 104-105; Szabó, Szögi 1998, p. 314, nr. 2572; Szögi 2013, p. 360, nr. 7932.

¹⁴¹ Péter 2002, p. 411.

anul 1829¹⁴². După întoarcerea de la studii s-a stabilit la Sibiu, unde a lucrat ca director de farmacie până în 1847. A murit un an mai târziu.

Despre sebeșeanul **Georgius Metz** știm numai că între 1791 și 1798 a studiat medicina la Viena¹⁴³.

Michael Möckel (1818-1866) provenea dintr-o familie de meșteșugari. S-a născut la Sebeș în 7 octombrie 1818, a urmat studiile medii la Sibiu, absolvind în 1833. Între anii 1838 și 1840 a urmat cursurile teologice ale Universității din Berlin. Revine în Transilvania, stabilindu-se la Sibiu, unde va funcționa ca profesor, rector și predicator (1840-1853). Face pasul spre cariera clericală, fiind preot la Petrești (1853-1860) și Apoldu de Sus (1860-1866), unde a murit la 10 mai 1866¹⁴⁴.

Fără îndoială cel mai important student sebeșean român al epocii analizate de noi, sub aspectul carierei ulterioare pe care a avut-o, a fost **Ioan Moga** (1794-1859). Era fiul preotului Zaharia Moga, fratele episcopului ortodox Vasile Moga¹⁴⁵. Tânărul Ioan a avut șansa să studieze teologia la Universitatea din Viena cu ajutorul unei burse oferite de Consistoriul Ortodox de la Sibiu din Fondul Sidoxial, aprobată în ședința acestui for din 30 octombrie 1812¹⁴⁶. Matricolele universitare îl consemnează în capitala austriacă între 1812 și 1814¹⁴⁷. După ce a revenit în Transilvania, datorită pregătirii sale deosebite, a fost numit profesor la institutul clerical de la Sibiu, luându-i locul marelui dascăl Gheorghe Lazăr. A predat dogmatica și morală, fiind dascăl între 5 decembrie 1816 și 10 decembrie 1848¹⁴⁸. În paralel, Ioan Moga a deținut și oficiul de protopop al tractului Sibiu I (1830-1853)¹⁴⁹. Era un om erudit și unul dintre personajele-cheie ale episcopiei ortodoxe a Transilvaniei din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Sarcinile sale au inclus și probleme administrative. Ioan Moga a fost foarte apreciat de contemporani, fiind supranumit „Teologul”. La sinodul electoral din 2 decembrie 1847, ținut la Turda, care urma să-l desemneze pe noul episcop al Transilvaniei, Ioan Moga a obținut cel mai mare număr de voturi, 33, în urma sa clasându-se Moise Fulea cu 31 voturi și Andrei Șaguna cu 27 de voturi¹⁵⁰. Curtea imperială l-a preferat pe Șaguna, cel care va deveni cea mai importantă figură a ortodoxiei din Transilvania. La 10 decembrie 1848, Moga

¹⁴² Szögi 1994, p. 111, nr. 2627; Szabó, Szögi 1998, p. 314, nr. 2574; Szögi 2013, p. 164, nr. 2881.

¹⁴³ Szögi 1994, p. 58, nr. 55; Szabó, Szögi 1998, p. 321, nr. 2642; Szögi 2013, p. 54, nr. 97.

¹⁴⁴ Szabó, Szögi 1998, p. 331, nr. 2727; Szögi 2001 p. 74, nr. 127.

¹⁴⁵ Roșca 1911, p. 91.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 7.

¹⁴⁷ Szabó, Szögi 1998, p. 327, nr. 2697; Szögi 2013, p. 100, nr. 1328.

¹⁴⁸ Roșca 1911, p. 86.

¹⁴⁹ Păcurariu 2016, p. 338.

¹⁵⁰ Roșca 1937, p. 9; Păcurariu 2015, p. 83.

demisionează din postul de profesor la Sibiu¹⁵¹. Ioan Moga s-a implicat în lupta națională a românilor din Transilvania aducându-și contribuția la organizarea Adunării Naționale de la Blaj de pe Câmpia Libertății la care a și participat (3/15 mai 1848). Preotul Moga a fost autorul mai multor lucrări rămase în manuscris, dintre care amintim: *Scurtă îndreptare pentru preoții neuniți care cugetă a lua pre sine slujba cea grea a dubovniciei* (1824)¹⁵². În ultima parte a vieții Ioan Moga s-a retras în Sebeșul natal, unde a murit la 6 octombrie 1859¹⁵³.

Un membru mai puțin cunoscut al familiei Moga a fost **Petru Moga**. Despre el știm că s-a născut la Sebeș, tatăl său era preot și că a studiat teologia la Universitatea din Viena (1828-1829)¹⁵⁴. Potrivit surselor noastre a fost preot la Sebeș pentru o scurtă perioadă, în 1839 și 1840¹⁵⁵.

Karl Neidel (1797-?) a fost un alt sebeșean care a ales să studieze domeniul militar. S-a născut la 14 septembrie 1797, iar între 1810 și 1817 a urmat cursurile Academiei Militare de la Wiener Neustadt¹⁵⁶. Din păcate nu cunoaștem ce carieră ulterioară a avut.

Una dintre personalitățile intelectuale remarcabile ale Sebeșului din secolul al XIX-lea a fost **Johann Ludwig Neugeboren** (1806-1887). S-a născut la 2 august 1806 și era fiul lui Daniel Georg Neugeboren, pe atunci paroh al Sebeșului, devenit ulterior superintendent (episcop) al Bisericii Evanghelice-Luterane de Confesiune Augustană din Transilvania, între anii 1806 și 1822. Despre acesta din urmă știm că s-a născut la Sibiu în 1759, a studiat la Universitatea din Leipzig, unde este menționat în 1782, iar înainte de a fi superintendent a fost paroh al Sebeșului în 1805 și 1806. A murit la Biertan în anul 1822¹⁵⁷. Superintendentul Daniel Georg Neugeboren a avut doi fii: Karl Neugeboren (1789-1861) și Johann Ludwig Neugeboren. El le-a transmis acestora pasiunea pentru cultură și învățătură. Ambii au învățat la Viena. Dacă fiul mai mare, Karl, s-a pregătit în domeniul juridic, cel mic, Johann Ludwig, a mers pe urmele tatălui său, studiind teologia protestantă în capitala imperială, fiind atestat acolo la 27 iulie 1828¹⁵⁸. Înainte de a merge la facultate, Johann Ludwig a învățat la Gimnaziul din Sibiu, instituție în care va reveni după finalizarea studiilor universitare. Acolo a fost lector și predicator. În paralel, din anul 1836, a fost numit bibliotecarul Muzeului Brukenthal. În

¹⁵¹ Roșca 1911, p. 18.

¹⁵² Păcurariu 2016, p. 338.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 92.

¹⁵⁴ Szögi 1994, p. 111, nr. 2629; Szabó, Szögi 1998, p. 327, nr. 2698; Szögi 2013, p. 164, nr. 2883.

¹⁵⁵ Fleșer, Rustoiu 2005, p. 35.

¹⁵⁶ Szögi 2013, p. 391, nr. 8660.

¹⁵⁷ Szabó, Szögi 1998, p. 345, nr. 2854; Jakubinyi 2010, p. 143.

¹⁵⁸ Szabó, Szögi 1998, p. 346, nr. 2855; Szögi 2013, p. 360, nr. 7934.

anul 1858, Johann Ludwig Neugeboren este ales membru de onoare al Academiei de Arheologie din Anvers. Între 1861 și 1865 deține funcția de vicepreședinte al societății științifice *Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, care se ocupa cu studierea istoriei sașilor transilvăneni. Spre sfârșitul vieții, Johann Ludwig s-a dedicat bisericii, fiind preot la Avrig (1862-1887). Sebeșeanul a rămas cunoscut mai ales pentru lucrările sale în domeniul paleontologiei și al istoriei naturale. Din opera sa amintim: *Lehrbuch der Naturgeschichte als Leitfaden bei Vorlesungen an Gymnasien, mit besonderer Berücksichtigung Siebenbürgens ausgearbeitet*. I. Heft. *Allgemeine Einleitung und Mineralogie*, Sibiu, 1839; *Die Gemäldegallerie des freiherrlichen v. Bruckenthalschen Museums in Hermannstadt*, Sibiu, 1844; *Die vorweltliche Squalidenzähne aus dem Grobkalk bei Portsesd am Altflusse unweit Tolmatsch*, Sibiu, 1850; *Die Hauptkirche der evangelischen Glaubensgenossen A. C. in Hermannstadt. Eine Festgabe*, Sibiu, 1855; *Die Foraminiferen aus der Ordnung der Stichostrigier von Ober-Lapugy in Siebenbürgen. Mit 5 Tafeln*, Viena, 1856¹⁵⁹.

Un personaj interesant a fost **Michael Olert** (1811-1873). Provenea dintr-o familie de meșteșugari, iar înainte de a urma cursurile universitare a învățat la Gimnaziul din Mediaș. S-a îndreptat spre studiul teologiei la Universitatea din Viena, unde este atestat la 30 noiembrie 1830. După finalizarea studiilor, la fel ca alți absolvenți de studii academice, a intrat în slujba bisericii, dar și a școlii în orașul natal. Inițial, a fost profesor la Sebeș, apoi, din 1842, rector, iar mai târziu a funcționat ca predicator. Între 1849 și 1862 a fost preot la Călnic, iar apoi la Răhău (1862-1873). A murit în această localitate la 13 mai 1873¹⁶⁰.

Georg Pilder a învățat la Universitatea din Jena, fiind atestat la 20 mai 1737¹⁶¹. Nu deținem niciun fel de alte date sau informații despre acest personaj.

Matthias Pildner (1722-1803) a fost singurul student din Sebeș, în intervalul supus analizei noastre, care a studiat la Helmstädt, unde e atestat la 17 iunie 1751. La 15 ianuarie 1752 își ia rămas bun de la studentul Agnethler Michel, care moare la academie. Revine la Sebeș și ajunge profesor, activând până în 1763, iar apoi predicator la spital. Ulterior, se dedică deplin slujirii altarului, fiind preot la Petrești (1763-1769) și Călnic (1769-1803). Va muri în această din urmă localitate, la 81 de ani, la 17 octombrie 1803¹⁶².

Petrus Schatz a fost unul dintre tinerii sebeșeni care au studiat la Universitatea din Jena. A fost atestat aici la 12 octombrie 1721. Despre el știm

¹⁵⁹ Szinnyei 1902, p. 1003-1004; Lexikon 1995, p. 368.

¹⁶⁰ Szabó, Szögi 1998, p. 350, nr. 2906; Szögi 2013, p. 361, nr. 7969.

¹⁶¹ Mokos 1890, p. 50; Szabó, Szögi 1998, p. 367, nr. 3078.

¹⁶² Szabó, Szögi 1998, p. 368, nr. 3085.

că și-a făcut studiile medii la Sibiu. Viața sa este o enigmă în stadiul actual al cercetărilor¹⁶³.

Johann Schirmer (?-1761) a fost ultimul sebeșean care a studiat la Universitatea din Wittenberg, focarul de răspândire al protestantismului la nivel european. Este atestat în această instituție academică la 30 aprilie 1733¹⁶⁴. După revenirea de la studii a intrat în slujba bisericii și a școlii din localitatea natală. În jurul anului 1734 funcționa ca profesor, ulterior ajungând rector (1737), iar apoi predicator. În anul 1757 a fost ales preot la Pianu de Jos, unde va muri în aprilie 1761¹⁶⁵.

Sebeșeanul **Johann Schneider** (?-1849) a studiat la Universitatea din Jena, fiind atestat în anul 1815. Nu știm din ce familie provenea, dar cunoaștem că după finalizarea studiilor a revenit în orașul natal, unde și-a făurit o frumoasă carieră, fiind un membru remarcabil al comunității locale. A pendulat între munca la catedră și pastorația la altar. Între 1820 și 1835 a fost directorul Gimnaziului Inferior, apoi a devenit predicator. În 1837 a fost numit preot la Câlnic, unde a murit la 3 septembrie 1849¹⁶⁶.

Friedrich Wilhelm Schuster (1824-1912) a fost un distins intelectual, poet și etnolog transilvănean originar din Sebeș. De asemenea, printre preocupările sale s-a aflat și arheologia¹⁶⁷. S-a născut la 29 ianuarie 1824 (sau 2 februarie), iar tatăl său a fost cantor orașenesc. A studiat la Sebeș, Sibiu și Sighișoara¹⁶⁸. Pregătirea intelectuală deosebită a primit-o în cadrul Facultății de Teologie a Universității din Leipzig, unde a studiat între anii 1844 și 1846, fiind înmatriculat la vârsta de 20 de ani. În timpul studenției a intrat în contact cu opera fraților Grimm (Jacob și Wilhelm) al căror adept a devenit¹⁶⁹. După finalizarea stagiului german, Friedrich Wilhelm Schuster a revenit în Transilvania, inițial la Sebeș, desfășurându-și activitatea ca profesor la Gimnaziul Inferior din localitatea natală. A condus această instituție din poziția de rector între anii 1855 și 1869. Schuster a luptat în cadrul Revoluției de la 1848-1849, fiind membru în Garda Națională din Sebeș. Ulterior, în anul 1849, a participat la asediul orașului Alba Iulia, fiind decorat cu *Goldene Verdienstmedaille* (Medalia Meritul de Aur)¹⁷⁰. Renunță la cariera didactică și se dedică slujirii altarului, iar din anul 1869, Friedrich Wilhelm Schuster a fost preot la Orăștie, până în 1905, când s-a pensionat și s-a stabilit la Sibiu. A

¹⁶³ Mokos 1890, p. 42; Szabó, Szögi 1998, p. 397, nr. 3406.

¹⁶⁴ Asztalos 1930, p. 159.

¹⁶⁵ Szabó, Szögi 1998, p. 401, nr. 3450.

¹⁶⁶ *Ibidem*, p. 406, nr. 3496; Szögi 2001, p. 335, nr. 6323.

¹⁶⁷ În legătură cu preocupările sale arheologice a se vedea: Schuster 1863, p. 437-443; Schuster 1866-1867, p. 3-16, Simina 2002, p. 47-58.

¹⁶⁸ Göllner, Wittstock 1979, p. 33.

¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹⁷⁰ Cosma 2008, p. 149.

murit la 4 februarie 1912 la Sibiu¹⁷¹. Schuster a scris mai multe poeme politice și eseuri literare publicate în ziarele germane din Transilvania. A colaborat cu mai multe publicații ardelenice, dintre care amintim: *Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde* și *Siebenbürgische Deutsches Tageblatt*. Friedrich Wilhelm Schuster a fost autor al mai multor opere literare și etnografice, dintre care menționăm un volum de poezii apărut la Sighișoara în 1858, precum și o carte despre cântecele populare, proverbele și ghicitorile sașilor transilvăneni apărută la Sibiu în 1865¹⁷². El considera că sașii sunt parte componentă a marelui popor german.

Despre **Pal Sommer** știm doar că la 4 mai 1774 este atestat ca student la Academia de Arte Frumoase din Viena¹⁷³. Nu avem alte date despre el, în stadiul actual al cercetării.

Unul dintre farmaciștii iluștrii pe care i-a dat orașul Sebeș a fost **Joseph Sterzing** (1808-1867). S-a născut la 23 ianuarie 1808 și era de confesiune evanghelică. Provenea dintr-o familie clericală, tatăl său fiind pastor (paroh) la Ungurei (azi com. Roșia de Secaș, jud. Alba), unde moare în 1818. Tânărul Joseph Sterzing studiază farmacia la Viena, fiind amintit în anul 1829, pentru ca, un an mai târziu, la 6 august, să fie pomenit ca *Pharmaciae Magister*¹⁷⁴. După finalizarea studiilor a revenit în Transilvania, afirmându-se la Făgăraș, unde a fost farmacist și proprietar de farmacie, precum și primar al orașului¹⁷⁵. A fost căsătorit cu Johanna Fritsch, cei doi având împreună cinci copii: Johanna Regina, Johanna Josepha, Elisabeth Mathilde, Friedrich Joseph și Julius Andreas. După moartea acestuia, soția sa a preluat conducerea farmaciei.

Friedrich Zaltner/Zollner s-a născut în 6 iulie 1815 la Sebeș, tatăl său fiind cetățean al burgului săsesc transilvănean. Datele avute la dispoziție ne arată că între 1842 și 1846 a studiat chirurgia la Universitatea din Viena¹⁷⁶.

Tânărul artist sebeșean **Michael Wagner** (1810-1848) a studiat pictura (artele plastice) în cadrul Academiei de Arte Frumoase din Viena, unde este atestat în anii 1833, 1835, 1837 și 1841. Provenea dintr-o familie de condiție modestă, tatăl său fiind măcelar. Michael Wagner era de confesiune evanghelică și s-a înscris la facultate la vârsta de 23 de ani¹⁷⁷. Istoricul Volker

¹⁷¹ Szabó, Szögi 1998, p. 416, nr. 3589; Szögi 2001, p. 381, nr. 7479.

¹⁷² Szinnyi 1907, p. 699-702; Lexikon 1995, p. 462.

¹⁷³ Szabó, Szögi 1998, p. 431, nr. 3731.

¹⁷⁴ Szögi 1994, p. 113, nr. 2700; Szabó, Szögi 1998, p. 436-437, nr. 3789; Szögi 2013, p. 168, nr. 2979.

¹⁷⁵ Josan, Mândrea 1985, p. 244.

¹⁷⁶ Szögi 1994, p. 139, nr. 3934; Szabó, Szögi 1998, p. 512, nr. 4496; Szögi 2013, p. 222, nr. 4271.

¹⁷⁷ Szögi 1994, p. 206, nr. 6471; Szabó, Szögi 1998, p. 495, nr. 4319; Szögi 2013, p. 331, nr. 7226.

Wollmann afirmă despre el că a fost profesor de desen la Gimnaziul din Sebeș și a avut o moarte prematură (1848)¹⁷⁸.

Considerații finale

În epoca modernă, odată cu intrarea Transilvaniei în componența Imperiului Habsburgic, numărul studenților din Sebeș a crescut față de perioada anterioară. Astfel, în intervalul 1700-1849, un număr de 57 de tineri originari din Sebeș au studiat la marile universități europene. Cei mai mulți au ales să-și desăvârșească pregătirea în Viena, indiciu clar al faptului că orașul dunărean devine centrul de atracție pentru tinerii din Transilvania. Sub aspectul studiilor făcute, tinerii din Sebeș au ales în special teologia, fapt care sugerează un anumit tradiționalism, de tip provincial, în ceea ce privește mentalitățile din acea epocă, caracteristic și altor orașe din Transilvania. Cu toate acestea sunt numeroase exemple de tineri care au urmat studii tehnice, medicale, militare sau artistice, semn clar al pătrunderii elementelor de modernitate.

¹⁷⁸ Wollmann 2011, p. 384.

Anexă
Lista alfabetică a studenților originari din Sebeș între anii 1700 și 1849

Nr. crt.	Numele studentului	Universitatea frecventată și specializarea urmată	Carierea ulterioară	Grad academic	Alte mențiuni
1	Johann Michael Adami	Halle (Teologia, consemnat în 1715)	Cantor în cadrul Gimnaziului din Sebeș (1733-1746)		
2	Georgius Michael Artz (1776-1837)	Viena (Medicina între 1798 și 1802)	A fost medic la Sibiu		Era fiul lui Martin Artz, profesor și preot la Sebeș (1738-1805)
3	Ioan Balomiri (1794-1835)	Academia de Arte Frumoase din Viena (Facultatea de Pictură/Arte Plastice, consemnat în 1813)	A fost pictor în Moldova		
4	Daniel Battenseiler (1812-1867)	Viena (Facultatea de Teologie Protestantă, consemnat în 1832)	Profesor și rector la Sebeș. Preot la Lancrăm (1856-1861) Preot la Reciu și Petrești		Înainte de facultate, a studiat la Sibiu. Tatăl său, Johann Battenseiler, a fost măcelar la Sebeș
5	Josephus Baumgarten	Győr (Dreptul, 1830-1831)			Era fiul unui colonel, care funcționa la Sopron
6	Samuel Bergleiter	Politehnica din Viena (Facultatea de Inginerie, consemnat în 1839-1840)			Era fiul unui predicator evanghelic
7	Eduardus Binder	Pesta (Farmacia, 1841-1842)			Era fiul lui Fridericus Binder, farmacist în Sebeș. A fost farmacist la Viena
8	Fridericus Binder	Pesta (Farmacia, 1838-1839)		Maestru farmacist	Era fiul lui Fridericus Binder, farmacist în Sebeș
9	Stephanus Birtelius	Leipzig (Teologia, 1714)			

		Halle (Teologia, 1717)			
10	Johannes Bockeses	Jena (1744)			
11	Martinus Conrad (?-1763)	Halle (1743) Jena (1744)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Petrești (1759-1763)		
12	Johann Dürr	Școala Superioară de Agricultură și Silvicultură Mariabrunn din Viena (Facultatea de Silvicultură, 1834-1835)			
13	Demeter Eli	Viena (Teologia, 1824)	În anul 1830 este pomenit ca <i>absolutus theolog. Vienensis et defensor causarum matrimonialium</i> și președinte al consistoriului Bisericii Greco-Catolice din Făgăraș.	<i>absolutus theolog</i>	Era fiul unui chirurg
14	Eugen Filtsch (?-1880)	Berlin (Teologia, 1836-1838)	Profesor la Gimnaziul din Sibiu și școala pedagogică, până în 1869. Preot la Săcădate (1869-1880)		Era fiu de preot
15	Georgius Gebel/Gebel Georgius	Halle (1744) Leipzig (1744) Jena (1745)			
16	Michael Gestalter (1801-1883)	Viena (Facultatea de Teologie Protestantă, 1822-1823)	Profesor la Sebeș, până în 1842. Preot la Pianu de Jos (1842-1855). Preot la Miercurea Sibiului (din 1855)		Era fiul lui Martin Gestalter, pantofar la Sebeș A avut preocupări legate de istoria orașului natal, iar în anul 1831, pe când era profesor la gimnaziul din

					localitate, el a elaborat lucrarea <i>Notitiae quaedam statistico topographica civitatis et territorii Sabesiensis</i> (Observații statistico-topografice referitoare la orașul și teritoriul Sebeșului). Înainte de facultate a studiat la Sibiu
17	Johannes Göbl (1766-?)	Viena (Chirurgia, 1791-1794)			
18	Stephanus Gottschling	Jena (1725)			
19	Franz Hammer (1815-?)	Viena (Medicina 1837-1843)	Medic la Orăștie (1849-1861). Din 1875 e medic cercual al districtului Orăștie	Doctor în medicină al Universității din Viena	Era fiul unui pastor evanghelic
20	Martin Haupt (1802-?)	Viena (Institutul Teologic Protestant, consemnat în 1821)			Era fiul preotului din Câlnic, iar înainte de facultate a terminat studiile medii la Sibiu
21	Johannes Ludovicus Hintz	Pesta (Farmacia, 1838-1839)		Maestru farmacist	Era fiul lui Johannes Hintz, notarul orașului Sebeș
22	Johann Andreas Hintz (1815-1888)	Viena (Dreptul, 1840)	Avocat. Secretarul Camerei de Comerț și Industrie de la Brașov (1851-1853). Avocat (1853-1872)		
23	Jakob Hönel	Jena (Teologia, 1836), ulterior și la Viena			
24	Ludwig von Huttern	Politehnica din Viena, (Facultatea de Inginerie 1826-1830)	Inginer cercual al orașului Brașov și al împrejurimilor (1839)		Era fiul unui consilier local din Sebeș, iar înainte de facultate a terminat studiile medii la Sibiu
25	Anton Jugenitz, <i>liber baro</i>	Academia de Inginerie Militară din Viena,	Carieră militară în cadrul Regimentului nr. 51 Infanterie		Era fiul unui căpitan

	(1803-1849)	(Facultatea de Inginerie Militară, 1819-1824)	din Cluj. Moare în timpul Revoluției de la 1848-1849		
26	David Krasser (1821-1898)	Leipzig (1841) Berlin (Teologia, 1842-1843)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Petrești (1860-1866). Preot la Apoldu de Sus (1866-1898)		Tatăl lui a fost membru în magistratul orașului Sebeș
27	Friederich Krasser (1818-1893)	Viena (Medicina, consemnat în 1838)	Medic la Sibiu și în Principatele Române	Doctor în medicină al Universității din Viena (1844). Doctor în chirurgie la Viena (1846)	Tatăl lui a fost maistru brutar la Sebeș. Înainte de facultate a studiat la Sibiu. A fost bunicul matern al fizicianului Hermann Oberth
28	Samuel Krauss (1804-?)	Viena (Farmacia, consemnat în 1830)		<i>Pharmaciae Magister</i> (1831)	Era fiul unui pastor
29	Johannes Lang	Jena (1723); Halle (Teologia, 1724)			
30	Matthias Lang (?-1781)	Jena (1736)	Profesor la Gimnaziul din Sibiu (1737-1746). Predicator la Sibiu (1746-1756). Preot la Câlnic (1756-1757). Din 1757 prim-preot al orașului Sebeș		
31	Daniel Langius (?-1756)	Jena (1718) Leipzig (1721)	Preot la Sebeș. Preot la Câlnic (1729-1756)		Înainte de facultate a studiat la Sibiu
32	Michael Langius (1704-1729)	Jena (1722) Leipzig (1722)	Preot la Sebeș		
33	Georg Leprichius Sabeso (Georgius Löprich) (?-1769)	Jena (1718)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot-paroh la Petrești (1734-1757). Preot la Câlnic (1757-1769)		A făcut studii medii la Sibiu, unde a absolvit în 1714. Tatăl său a fost preot-paroh la Petrești

34	Ferdinand Maetz (1811-?)	Institutul Teologic Protestant din Viena (1831)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Reciu (1847-1857). Preot la Dobârca (1857-1860). Preot la Orăștie (1860-1869). Preot la Câlnic (1869-1881). În anul 1881 a ieșit la pensie		A făcut studii medii la Sibiu, iar tatăl său a fost pedagog de școală (supraveghetor)
35	Georg Friederich Marienburg (1820-1881)	Berlin (Teologie, 1839-1841); Cluj (studii de drept, 1841-1842)	Profesor la Sebeș și Sighișoara, apoi predicator. A scris articole de lingvistică. Preot la Nadăș (1849-1881)		A fost fiul unui consilier local din Sebeș. A absolvit Gimnaziul din Sibiu
36	Joseph Marlin (1824-1849)	Institutul Teologic Protestant din Viena (1845-1847)	Jurnalist, scriitor, preceptor privat la Pesta, redactor al ziarului <i>Pester Zeitung</i>		A fost fiul unui preceptor și a urmat studiile medii la Sibiu
37	Simon Martinus	Leipzig (1720)			
38	Georg Mätz (1774-?)	Viena (Medicina)		Doctor în medicină al Universității din Viena (1804)	
39	Carl Simon Mauksch (1807-1894)	Viena (Facultatea de Teologie Protestantă, 1828)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Lancrăm (1843-1856). Preot la Răhău (1856-1862). Preot la Sebeș (1862-1894)		Era fiul farmacistului Martin Adam Mauksch, dar acesta era decedat, când fiul lui s-a înscris la facultate la Viena
40	Joseph Friedrich Mauksch (1802-1848)	Viena (farmacia, 1829)	farmacist până în 1847		Era fiul farmacistului Martin Adam Mauksch
41	Georgius Metz	Viena (Medicina, 1791-1797)			

42	Michael Möckel (1818-1866)	Berlin (Teologia, 1838-1840)	Profesor, rector și predicator la Sibiu. Preot la Petrești (1853-1860). Preot la Apoldu de Sus (1860-1866)		A făcut studii medii la Sibiu, absolvite în 1833, iar tatăl său a fost meșteșugar
43	Ioan Moga (1794-1859)	Viena (Teologia, 1812-1814)	Profesor la Seminarul Teologic din Sibiu până în 10 decembrie 1848. Referent în cadrul Consistoriului de la Sibiu, protopop al tractului Sibiu I (1830-1853)		Era fiu de preot
44	Petru Moga	Viena (Teologia, 1828-1829)			Era fiu de preot
45	Karl Neidel (1797-?)	Academia Militară de la Wiener Neustadt (1810-1817)			
46	Johann Ludwig Neugeboren (1806-1887)	Institutul Teologic Protestant din Viena (1828)	Profesor la Gimnaziul din Sibiu. Bibliotecarul Muzeului Brukenthal. Preot la Avrig (1862-1887). Distinsă personalitate a culturii din Transilvania. Cunoscut mai ales pentru lucrările sale în domeniul paleontologiei. Între 1861 și 1865 a fost vicepreședinte al <i>Vereins für siebenbürgische Landeskunde</i>		Era fiul lui Daniel Georg Neugeboren, superintendent al Bisericii Evanghelice C.A. din Transilvania între anii 1806 și 1822 Înainte de facultate a studiat la Sibiu
47	Michael Olert Mühlbach (1811-1873)	Viena (Teologie, 1830)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Călnic (1849-1862). Preot la Răhău (1862-1873)		Înainte de facultate a studiat la Mediaș. Tatăl, Michael Olert, a fost meșteșugar
48	Georg Pilder	Jena (1737)			

49	Matthias Pildner (1722-1803)	Helmstädt (1751)	Profesor și predicator la spital. Preot la Petrești (1763-1769) Preot la Călnic (1769-1803)		
50	Petrus Schatz	Jena (1712)			Înainte de facultate a studiat la Sibiu
51	Johann Schirmer (?-1761)	Wittenberg (1733)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Pianu de Jos (1757-1761)		
52	Johann Schneider (?-1849)	Jena (1815)	Profesor, rector și predicator la Sebeș. Preot la Călnic (1837-1849)		
53	Friedrich Wilhelm Schuster (1824-1912)	Leipzig (Teologie, 1844-1846)	Profesor și rector la Gimnaziul din Sebeș. Preot la Orăștie (1869-1905)		Tatăl lui a fost cantor la Sebeș, iar înainte de facultate a studiat la Sighișoara
54	Pal Sommer	Academia de Arte Frumoase din Viena (1774)			
55	Joseph Sterzing (1808-1867)	Viena (Farmacia, 1829)	Farmacist și proprietar de farmacie la Făgăraș. Primar al orașului Făgăraș	<i>Pharmaciae Magister</i> (1830)	Tatăl său a fost preot la Ungurei (azi com. Roșia de Secaș, jud. Alba), unde moare în 1818
56	Friedrich Zaltner/Zollner (1815-?)	Viena (Chirurgia, 1842- 1846)			Tatăl său era cetățean în Sebeș
57	Michael Wagner (1810-1848)	Academia de Arte Frumoase din Viena (Arte Plastice, 1833, 1835, 1837, 1841)	A lucrat ca profesor de desen și pictor		Era fiul unui măcelar din Sebeș

Abrevieri bibliografice

- Acker 1971 - Mihai Acker, *Despre trecutul farmaciilor din Sebeș și despre farmaciștii sebeșeni din trecut*, în *Apulum*, VIII, 1971, p. 271-281.
- Anghel 2011 - Călin Anghel, *Evoluția urbanistică a orașului Sebeș*, Alba Iulia, 2011.
- Anghel 2013 - Călin Anghel, *Disertația lui Michael Gestalter din 1831 referitoare la trecutul Sebeșului. Preliminarii*, în *Terra Sebus*, 5, 2013, p. 393-402.
- Anghel et alii 2014 - Călin Anghel, Radu Totoianu, Adrian Popa, Constantin Șalapi, *Sebeșul o istorie în imagini*, Alba Iulia, 2014.
- Armbruster 1980 - Adolf Armbruster, *Dacoromano-Saxonica*, București, 1980.
- Asztalos 1930 - Miklós Asztalos, *A wittenbergi egyetem magyarországi hallgatóinak névsora (1601-1812)*, în Elemér Mályusz (ed.), *Magyar Protestáns Egyháztörténeti Adattár*, XIV, Budapesta, 1930, p. 111-174.
- Binder 1984 - Pál Binder, *A Mauksch család erdélyi gyógyszerész tagjai*, în *OK*, 107-108, 1984, p. 101-110.
- Bozac, Pavel 2006 - Ileana Bozac, Teodor Pavel, *Călătoria împăratului Iosif al II-lea în Transilvania la 1773*, vol. I, Cluj-Napoca, 2006.
- Brusanowski 2007 - Paul Brusanowski, *Pagini din istoria bisericească a Sibiului medieval*, Cluj-Napoca, 2007.
- Călători străini* 2000 - *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, partea I, București, 2000.
- Călători străini* 2004 - *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, s.n., vol. I (1801-1821), București, 2004.
- Călători străini* 2005 - *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, s.n., vol. II (1822-1830), București, 2005.
- Călători străini* 2006 - *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, s.n., vol. III (1831-1840), București, 2006.
- Cărpinișianu 1995 - Radu Cărpinișianu (coord.), *Sebeș-750 de ani. Omagiul orașului și oamenilor săi*, Sebeș, 1995.
- Câmpeanu 1999 - Remus Câmpeanu, *Intelectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 1999.
- Cosma 2008 - Ela Cosma, *Figuri săsești și austriece din Transilvania (secolul XIX și Revoluția de la 1848)*, Cluj-Napoca, 2008.
- Cosma 2009 - Ela Cosma, *Sași, austrieci, slavi în Transilvania și Banat (Biografii de secol XIX și din vremea revoluției pașoptiste)*, București, 2009.
- Fleșer, Rustoiu 2005 - Gheorghe Fleșer, Ioana Rustoiu, *Biserica ortodoxă „Învierea Domnului” din Sebeș*, Sebeș, 2005.
- Gatti 1901 - Friedrich Gatti, *Geschichte der K. K. Ingenieur und K. K. Genie-Akademie 1717-1869*, vol. I, Viena, 1901.
- Ghișe, Gogoneață 1985 - Dumitru Ghișe, Nicolae Gogoneață (coord.), *Istoria filozofiei românești*, vol. I, București, 1985.
- Göllner, Wittstock 1979 - Carl Göllner, Joachim Wittstock, *Die Literatur der siebenbürger Sachsen in den Jahren 1849-1918*, București, 1979.
- Gyémánt et alii 2009 - Ladislau Gyémánt, Remus Câmpeanu, Anton Dörner, Florin Mureșan, *Conscripția fiscală a Transilvaniei din anul 1750*, vol. I, *Descrierea localităților conscrise*, partea a II-a, București, 2009.

- Iftimi 2015 - Sorin Iftimi, *Cel mai vechi portret al familiei Sturdza. De la frescă la șevalet*, în Lucian-Valeriu Lefter, Mihai-Bogdan Atanasiu (ed.), *In honorem Mircea Ciobotaru*, Iași, 2015, p. 217-232.
- Jakubinyi 2010 - György Jakubinyi, *Romániai Katolikus, Erdélyi Protestáns és Izraelita Vallási Archontológia*, Cluj-Napoca, 2010.
- Josan, Mândrea 1985 - Nicolae Josan, Ioan Mândrea, *Un episod semnificativ al trecerii domnitorului Alexandru Ioan Cuza prin Transilvania în drum spre exil: Făgăraș, 4 martie 1866*, în *Apulum*, XXII, 1985, p. 239-248.
- König 2001 - Walter König, *Teze privind revoluția educațională la sașii ardeleni în Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie. Din publicațiile Asociației de Studii Transilvane Heidelberg*, Sibiu, 2001, p. 97-126.
- Lexikon 1957 - *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, vol. I, Viena, 1957.
- Lexikon 1995 - *Lexikon der siebenbürger Sachsen*, Thaur bei Innsbruck, 1995.
- Marienburg 1859 - Georg Friedrich Marienburg, *Ausflüge vom Nadescher Burgweg. Ein Beitrag zur Urgeschichte der deutschen Ansiedlung in Siebenbürgen in Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens*, 1859, p. 195-214.
- Mărginean 2002 - Marius Ștefan Mărginean, *Mobilitate socială la Sebeș în secolul al XVIII-lea*, în *BCȘS*, 8, 2002, p. 107-114.
- Militär-Schematismus* 1825 - *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Viena, 1825.
- Militär-Schematismus* 1831 - *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Viena, 1831.
- Militär-Schematismus* 1838 - *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Viena, 1838.
- Militär-Schematismus* 1847 - *Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Viena, 1847.
- Mokos 1890 - Gyula Mokos, *Magyarországgi tanulók a Jénai egyetemen*, Budapest, 1890.
- Nägler 1981 - Thomas Nägler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, București, 1981.
- Neagu 2015a - Răzvan Mihai Neagu, *Noi considerații despre studenți din Sebeș la marile universități europene în epoca medievală (1383-1516)*, în *Terra Sebus*, 7, 2015, p. 315-329.
- Neagu 2015b - Răzvan Mihai Neagu, *Formarea intelectualității din Turda. Studenți din Turda la marile universități europene 1377-1918*, Cluj-Napoca, 2015.
- Neagu 2016 - Răzvan Mihai Neagu, *Studenți din Sebeș la marile universități și școli superioare europene între anii 1520 și 1700*, în *Terra Sebus*, 8, 2016, p. 253-265.
- Oestreichische militärische* 1829 - *Oestreichische militärische Zeitschrift*, vol. IV, Viena, 1829.
- Păcurariu 2015 - Mircea Păcurariu, *Cărturari sibieni de altădată*, Sibiu, 2015.
- Păcurariu 2016 - Mircea Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu 1786-2016*, Sibiu, 2016.
- Péter 2002 - Maria H. Péter, *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*, Cluj-Napoca, 2002.
- Pop et alii 2008 - Ioan Aurel Pop, Thomas Nägler, Magyari András, *Istoria Transilvaniei*, vol. III (*de la 1711 până la 1918*), Cluj-Napoca, 2008.
- Raica 2002 - Ion Raica, *Sebeșul. Istorie, cultură, economie, confruntări sociale și politice*, Cluj-Napoca, 2002.

- Roșca 1911 - Eusebiu Roșca, *Monografia Institutului Seminarial Teologic-Pedagogic „Andreian” al Arhidiecezei Gr. Or. Române din Transilvania*, Sibiu, 1911.
- Roșca 1937 - Eusebiu Roșca, *Monografia mitropoliei ortodoxe române a Ardealului începând dela repausarea arhiepiscopului-mitropolit Andreiu baron de Șaguna până astăzi. Contribuții istorice*, Sibiu, 1937.
- Schuster 1863 - Friedrich W. Schuster, *Ueber die heidengräber bei Petersdorf*, în *AVSL*, 6, 1863, p. 437-443.
- Schuster 1866-1867 - Friedrich W. Schuster, *Ueber alte Begrabnißstätten bei Mühlbach*, în *Programm Mühlbach*, 1866-1867, p. 3-16.
- Simina 2002 - Nicolae-Marcel Simina, *Considerații asupra mormintelor medievale timpurii descoperite în anul 1865 la Sebeș (jud. Alba)*, în *ArhMed*, IV, 2002, p. 47-58.
- Soldatenfreund* 1851 - *Oesterreichischer Soldatenfreund*, IV, nr. 133, Viena, 6 noiembrie 1851.
- Soldatenfreund* 1853 - *Oesterreichischer Soldatenfreund*, VI, nr. 14, Viena, 16 februarie 1853.
- Szabó 2005 - Miklós Szabó, *Erdélyiek Magyarországi Egyetemeken 1848 előtt*, Târgu Mureș, 2005.
- Szabó, Szögi 1998 - Miklós Szabó, László Szögi, *Erdélyi Peregrinusok. Erdélyi diákok európai egyetemeken 1701-1849*, Târgu Mureș, 1998.
- Szinnyei 1894 - József Szinnyei, *Magyar írók elete és munkái*, vol. III, Budapest, 1894.
- Szinnyei 1899 - József Szinnyei, *Magyar írók elete és munkái*, vol. VII/1, Budapest, 1899.
- Szinnyei 1902 - József Szinnyei, *Magyar írók elete és munkái*, vol. IX/1, Budapest, 1902.
- Szinnyei 1907 - József Szinnyei, *Magyar írók elete és munkái*, vol. XII/1, Budapest, 1907.
- Szögi 1994 - László Szögi, *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemlein*, vol. I, 1790-1850, Budapest, Seghedin, 1994.
- Szögi 2001 - László Szögi, *Magyarországi Diákok Németországi Egyetemeken és főiskolákon 1789-1919*, Budapest, 2001.
- Szögi 2013 - László Szögi, *Magyarországi diákok bécsi egyetemeken és akadémiákon 1789-1848*, Budapest, 2013.
- Șematism* 1835 - *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania pro anno a Christo Nato M.DCCC.XXX.V ab Unione cum Ecclesia Romana C.XXX.VIII*, Blaj.
- Șematism* 1842 - *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Fogarasiensis in Transilvania pro anno a Christo Nato M.DCCC.XL.II ab Unione cum Ecclesia Romana C.XL. V*, Blaj.
- Țigău 2011 - Dragoș Lucian Țigău, *Studentii din Mediaș la universitățile europene (1700-1750)*, în *CollMed*, X, 2011, p. 74-80.
- Țigău 2012 - Dragoș Lucian Țigău, *Studentii din Mediaș la universitățile europene (1750-1800)*, în *CollMed*, XI, 2012, p. 95-103.
- Țigău 2013 - Dragoș Lucian Țigău, *Studentii din Mediaș la universitățile europene (1800-1830)*, în *CollMed*, XII, 2013, p. 81-90.

Răzvan Mihai Neagu

Țigău 2014

- Dragoș Lucian Țigău, *Studenți din Mediaș la universități europene (1830-1850)*, în *CollMed*, XIII, 2014, p. 76-83.

Wollmann 2009

- Volker Wollmann, *Adnotațiunile cronicarului Laurentius Weidenfelder pe marginea manuscrisului lui Georgius Soterius despre istoria orașului Sebeș, intitulat „Particola historica in urbem Sabesum”*, în *Terra Sebus*, 1, 2009, p. 217-231.

Wollmann 2011

- Volker Wollmann, *Portretele în relief din ceară ale fraților Wilhelm și Carl Berg din Sebeș*, în *Terra Sebus*, 3, 2011, p. 379-419.

Wurtzbach 1863

- Constantin Wurtzbach, *Biographisches Lexicon des Kaisertums Österreich*, vol. X, Viena, 1863.

LISTA ABREVIERILOR DE PERIODICE

- AB** - Analele Buzăului. Muzeul Județean Buzău.
- Academe** - Academe. The American Association of University Professors. Washington.
- ACNLU** - Acta Conventus Neo-Latini Upsaliensis. Proceedings of the Fourteenth International Congress of Neo-Latin Studies (Uppsala 2009). Leiden.
- ActaHASH** - Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
- ActaMN** - Acta Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
- AÉ** - Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művésztörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
- AI** - Anale de Istorie. Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă CC al PCR. București.
- AIAC** - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca.
- AIIAI/AIIX** - Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
- AIIN** - Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj, Sibiu.
- Alba-Iulia** - Alba-Iulia. Alba Iulia.
- AM** - Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași.
- AnB** - Analele Banatului (serie nouă). Muzeul Național al Banatului. Timișoara.
- Antik Tanulmányok** - Antik Tanulmányok. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- AO** - Arhivele Olteniei (serie nouă). Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova.
- Apulum** - Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
- ArhSom** - Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală. Năsăud.
- ArhMed** - Arheologia Medievală. Reșița, Cluj-Napoca.
- Astra Salvensis** - Astra Salvensis. Cercul Salva al ASTRA. Salva.
- AT** - Arhivele totalitarismului. Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului. Academia Română. București.
- AUASH** - Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUMCS** - Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin.

Lista abrevierilor de periodice

AUS	- Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae. Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. A József Attila Tudományegyetem-Bölcsészettudományi Kar. Szeged.
AVSL	- Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
Banatica	- Banatica. Muzeul de Istorie al Județului Caraș-Severin. Reșița.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BC	- Biblioteca și cercetarea. Cluj-Napoca.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studentești. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara.
Boabe de grâu	- Boabe de grâu. Revistă de cultură. București.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
București	- București. Materiale de istorie și muzeografie. Muzeul Municipiului București.
Bylye Gody	- Bylye Gody. International Network Center for Fundamental and Applied Research. Washington.
Caietele CNSAS	- Caietele CNSAS. Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității. București.
CB	- Călăuza bibliotecarului. Biblioteca Centrală de Stat București.
CBAstra	- Conferințele Bibliotecii Astra. Biblioteca Județeană Astra. Sibiu.
Cărți românești	- Cărți românești.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. cIMeC. București.
CEHF	- Cahiers d'Études Hongroises et Finlandaises. Université Sorbonne Nouvelle Paris 3.
CollMed	- Collegium Mediense. Comunicări științifice. Colegiul Tehnic „Mediense” Mediaș.
Colloquia	- Colloquia. Journal of Central European History. Institutul de Studii Central-Europene al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
ComȘtMediaș	- Comunicări Științifice. Mediaș (este continuată de CollMed).
Contimporanul	- Contimporanul. Revistă de avangardă, cu program constructivist. București.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Muzeul Castelului Corvineștilor.
Cumidava	- Cumidava. Muzeul Județean de Istorie Brașov.

Țitatel	- Țitatel. Matica slovenská. Martin.
Discobolul	- Discobolul. Revistă de cultură. Uniunea Scriitorilor din România. Alba Iulia.
Drobeta	- Drobeta. Seria Etnografie. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta-Turnu Severin.
Drobeta. Artă Plastică	- Drobeta. Seria Artă Plastică. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta-Turnu Severin.
eClassica	- eClassica. Centro des Estudos Clássicos. Lisabona.
EF	- Einband-Forschung, Informationsblatt des Arbeitskreises für die Erfassung, Erschliessung und Erhaltung Historischer Bucheinbände (AEB). Berlin.
EJCE	- European Journal of Contemporary Education. Academic Publishing House Researcher. Bratislava.
EJST	- European Journal of Science and Theology. Gheorghe Asachi Technical University of Jassy.
EO	- Etnograficheskoye obozreniye. Institut etnologii i antropologii RAN. Moskva.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca.
EPK	- Egyetemes Philologiai Közlöny. Akadémiai Kiadó. Budapest.
ER	- Exportgut Reformation. Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz. Vandenhoeck & Ruprecht. Göttingen.
ESTuar	- ESTuar. Online. București.
Familia	- Familia (seria I: 1865-1906). Oradea.
FI	- File de Istorie. Muzeul de Istorie Bistrița (continuată de RB).
FM	- Europäische Zeitschrift für Mineralogie, Kristallographie, Petrologie, Geochemie und Lagerstättenkunde. Deutschen Mineralogischen Gesellschaft. Stuttgart.
Folklore	- Folklore. Centre de Documentation et le Musée Audois des Arts et Traditions populaires. Carcassonne. Montpellier.
Gazeta ilustrată	- Gazeta ilustrată. Literară. Politică. Economică. Socială. Cluj.
GeoJournal	- GeoJournal. Spatially Integrated Social Sciences and Humanities. Springer Science and Business Media (Netherlands).
GT	- Geographia Technica. Geographia Technica Association. Cluj University Press. Cluj-Napoca.
HE	- Historia Ecclesiastica. Prešovská univerzita. Prešov.
HHCT	- History and Historians in the Context of the Time. Academic Publishing House Researcher. Bratislava.

Lista abrevierilor de periodice

HHR	- Hungarian Historical Review. Institute of History, Research Centre for the Humanities. Hungarian Academy of Sciences. Budapest.
Hierasus	- Hierasus. Muzeul Județean Botoșani.
Historica Carpatica	- Historica Carpatica. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach. Košice.
HL	- Humanistica Lovaniensia. Journal of Neo-Latin Studies. Seminarium Philologiae Humanisticae. Leuven.
HQ	- The Hungarian Quarterly. The Hungarian Quarterly Society. Budapest.
HS	- Historické štúdie. Historický ústav slovenskej akadémie vied. Bratislava.
Hyphen	- Hyphen. A Journal of Melitensia and the Humanities. The New Lyceum (Arts), Msida, Malta.
IJCS	- International Journal of Conservation Science. Alexandru Ioan Cuza University of Jassy.
IJHCS	- International Journal of Humanities and Cultural Studies. University of Gafsa.
INT	- Istoriya nauki i tekhniki. Izdatel'stvo „Reaktiv”. Ufa.
IV	- Istoricheskii vestnik. Moskva.
IS	- Izvestiya Samarskogo tsentra Rossiiskoi akademii nauk. Samara.
IYZGU	- Izvestiya Yugo-Zapadnogo gosudarstvennogo universiteta. Yugo-Zapadnyi gosudarstvennyi universitet. Kursk.
Izvestiya ANKSSR	- Izvestiya Akademii Nauk Kazakhskoy Sovetskoy Sotsialisticheskoy Respubliki. Seriya obshchestvennykh nauk. Alma-Ata.
Îndrumător bisericesc	- Îndrumător bisericesc misionar și patriotic. Episcopia Aradului. Arad.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia.
JBS	- The Journal of Baroque Studies. International Institute for Baroque Studies at the University of Malta.
JIA	- Journal of International Affairs. School of International and Public Affairs at Columbia University. New York.
JSRI	- Journal for the Study of Religions & Ideologies. The Academic Society for the Research of Religions and Ideologies. Cluj-Napoca.
Kniha	- Kniha. Matica slovenská. Martin.
Knižničný zborník	- Knižničný zborník. Matica slovenská. Martin.
LAR	- Literatură și artă română. Idei, simțire, formă. București.

Limba română	- Limba română. Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București.
Luceafărul	- Luceafărul. Revistă literară (1902-1945). Budapesta.
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991).
Magyar Nyelvőr	- Magyar Nyelvőr. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet. Budapest.
Magyarország	- Magyarország. Budapest.
MCA	- Materiale și cercetări arheologice. București.
ME	- Memoria Ethnologica. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș. Baia Mare.
MH	- Melita Historica. Malta Historical Society.
MK	- Magyar Könyvszemle. Magyar Tudományos Akadémia Budapest. Irodalomtudományi Intézet Országos Széchényi Könyvtár Budapest.
MKS	- Magyar Könyv-Szemle. A Magyar Tudományos Akadémia - Irodalomtudományi Intézet. Budapest.
MLN	- Modern Language Notes. The Johns Hopkins University Press. Baltimore.
MN	- Muzeul Național. Muzeul Național de Istorie a României. București.
MP	- Magyar Pedagógia. A Magyar Pedagógiai Társaság. Budapest.
Muzeum	- Muzeum. Muzejní a vlastivedná práce. National Museum. Prague.
NLWJ	- The National Library of Wales Journal. The National Library of Wales. Aberystwyth.
Noema	- Noema. Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii. București.
NNI	- Novaya i noveishaya istoriya. Rossiiskaya akademiya nauk. Moskva.
NP	- Novoe proshloe. Yuzhnyi federal'nyi universitet. Rostov-na-Donu.
NS	- Nasledie i sovremennost'. Rossiyskiy nauchno-issledovatel'skiy institut kul'turnogo i prirodnogo naslediya im. D. S. Likhacheva. Moskva.
NVBU	- Nauchnye vedomosti Belgorodskogo universiteta. Seriya Istoriya. Politologiya. Ekonomika. Informatika. Belgorodskiy natsional'nyy issledovatel'skiy universitet. Belgorod.
OK	- Orvostörténeti Közleményel (Communicationes de historia artis medicinae). Budapest Semmelweis

Lista abrevierilor de periodice

	Orvostorteneti Muzeum Es Konyvtar And Magyar Orvostortelenmi Tarsasag. Budapest.
Orizont	- Orizont. Timișoara.
ORP	- Odrodzenie i reformacja w Polsce. Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Warszawa.
PA	- Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Alba Iulia.
PB	- Patrimonium Banaticum. Direcția Județeană pentru Cultură Timiș. Timișoara.
Pediatria	- Pediatria de Atención Primaria. Publicación Oficial de la Asociación Española de Pediatría de Atención Primaria.
PH	- Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.
Poarta Inimii	- Poarta inimii. Alba Iulia.
Programm Mühlbach	- Programm Mühlbach. Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Sebeș.
PS	- Protestáns Szemle. Magyar Protestáns Irodalmi Társaság. Budapest.
RA	- Russkii arkhiv. Academic Publishing House Researcher. Bratislava.
RAPPS	- Revista de Administrație Publică și Politici Sociale. Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
RE	- Revista economică. Lucian Blaga University of Sibiu.
REF	- Revista de Etnografie și Folclor. Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”. Academia Română. București.
Revista Arheologică	- Revista Arheologică. Centrul de Arheologie al Institutului Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei. Chișinău.
RFR	- Revista Fundațiilor Regale. Revistă lunară de literatură, artă și cultură generală. București.
RH	- Roczniki Humanistyczne. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Lublin.
RHSEE/RESEE	- Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RJMH	- The Romanian Journal of Modern History. Alexandru Ioan Cuza University of Jassy.

RM	- Revista Muzeelor. București.
RMM	- Revista Muzeelor și Monumentelor. București.
RMV	- Revue de médecine vétérinaire. Ecole Nationale Vétérinaire de Toulouse.
România literară	- România literară. Săptămânal de literatură și artă. București.
Rossiiskaya istoriya	- Rossiiskaya istoriya. Akademicheskii nauchno-izdatel'skiy, proizvodstvenno-poligraficheskiy i knigorasprostranitel'skiy tsentr Nauka. Moskva.
RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RT	- Revista Teologică (între anii 1956 și 1991 a apărut sub denumirea de Mitropolia Ardealului). Mitropolia Ardealului. Sibiu.
SA	- Sovetskaya arkheologiya. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.
Samus	- Samus. Muzeul Municipal Dej.
Sargetia	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCA	- Studii și Cercetări de Antropologie. Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer”. Academia Română. București.
SCIA	- Studii și Cercetări de Istoria Artei. Seria Artă Plastică. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie). București.
Slavyanskii al'manakh	- Slavyanskii al'manakh. Institut slavyanovedeniya Rossiiskoi akademii nauk. Moskva.
SMIC	- Studii și materiale de istorie contemporană. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române. București.
SMIM	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Române. București.
Sovremennik	- Sovremennik. Sankt Petersburg.
SPST	- Sovremennye problem servisa i turizma. Russian State University of Tourism and Service. Moscow.
SS	- The Social Sciences. Western Social Association. Dubai.
Studia	- Studia. Transilvania Express. Brașov.
Studii	- Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.

Lista abrevierilor de periodice

SUP	- Studi Umanistici Piceni. Istituto Internazionale di Studi Picensi. Sassoferato.
Századok	- Századok. A Magyar Történelmi Társulat. Budapest.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
TIIAE	- Trudy Instituta Istorii, Arkheologii i Etnografii. Akademii Nauk Kazakhskoy Sovetskoy Sotsialisticheskoy Respubliki. Alma-Ata.
TNK	- Trudy NII kul'tury. Ministerstvo kul'tury RSFSR. Moskva.
TR	- Transylvanian Review. Centrul de Studii Transilvane al Academiei Române. Cluj-Napoca.
Transilvania	- Transilvania. Centrul Cultural Interetnic Transilvania. Sibiu.
TS	- Theologiai Szemle. A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa. Budapest.
TT	- Testimonia Theologica. Evanjelická bohoslovecká fakulta Komenského univerzity v Bratislave.
Unirea	- Unirea. Alba Iulia.
UR	- Ungarische Revue. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
VAH	- Varia Archaeologica Hungarica. Budapest.
Valori bibliofile	- Valori bibliofile din patrimoniul cultural național. Cercetare, valorificare. Consiliul Culturii și Educației Socialiste. Muzeul Județean Vâlcea. Râmnicu Vâlcea.
VChGU	- Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Chelyabinskii gosudarstvennyi universitet. Chelyabinsk.
VE	- Vestnik Evropy. Sankt Petersburg.
Verbum	- Verbum. Revista catolică. București.
Vestnik Tverskogo	- Vestnik Tverskogo Gosudarstvennogo universiteta. Seriya Istoriya. Tver.
Vestnik VEGU	- Vestnik VEGU. Vostochnaya ekonomiko-yuridicheskaya gumanitarnaya akademiya. Akademiya VEGU. Ufa.
VI	- Voprosy istorii. Institut russkoy istorii Rossiyskoy akademii nauk. Moskva.
Viața românească	- Viața Românească. Revistă literară și științifică. Iași.
VMKK	- A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei. Veszprém.
Vox libri	- Vox libri. Biblioteca Județeană „Ovid Densusăianu” Deva.
VS	- Voennyi Sbornik. Academic Publishing House Researcher. Bratislava.
VV	- Vestnik vospitaniya. Moskva.

- Zalai Múzeum** - Zalai Múzeum. Zala. Múzeumok Igazgatósága. Zalaegerszeg.
- ZfE** - Zeitschrift für Ethnologie. Deutsche Gesellschaft für Völkerkunde und Berliner Gesellschaft für Anthropologie Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
- ZfhWK** - Zeitschrift für historische Waffen- und Kostümkunde. Dresdner Verein für Waffenkunde. Berlin.
- ZfTZ** - Zeitschrift für Tierzüchtung und Züchtungsbiologie: Organ der Reichsarbeitsgemeinschaft Tierzucht im Forschungsdienst (continua: Zeitschrift für Züchtung. Reihe B, Tierzüchtung und Züchtungsbiologie). Berlin, Hamburg.